

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Nicolai Cavssini Trecensis, E Societate Iesv, De Eloqventia
Sacra Et Hvmana Libri XVI**

Caussin, Nicolas

Coloniae Agrippinae, 1634

Chrysostomvs, Sive Idea. Liber Decimvssextvs.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-70090](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-70090)

CHRYSOSTOMVS, SIVE IDEA.

LIBER DECIMVSSEXTVS.

PRÆFATIO.

Satis multa, ut a bitror de vtraque eloquentia diximus, & ipse qui opere patci videbatur. animus, post variorum sermonum curricula portum quærit, in quo suauis, & gloriosus conquiescat: Nullus autem commodior visus est, quam si tuis auspicijs inchoatum, hoc quicquid est operis. (ô merito inter Sanctos eloquentissime, & inter eloquentes sanctissime Ioannes Chrysostome) per tuas laudes absoluerem. Quamquam quid dixi nemo est qui tuarum laudum partem complecti possit, tam angustijs humanæ mentis, & eloquentiæ limitibus, nisi tu fluminis illius aurei riuulos, qui ex tuo beato pectore tam foeliciter emanarunt, præsens, & propitijs effuderis. Itaque ostendam tibi in hac arce cœlestis eloquentiæ constitutum, non meis quidem lineamentis, sed tuis coloribus, quos in hanc vsque posteritatem transfusus seculorum mirabitur æternitas. Habent hoc ab arte nonnunquam lutei parietes, ut inducitur tectorio, varijsque picturis collustrati fulgeant, & quod à natura denegatum est nitore, & gratiæ, hoc artis opera consequantur. At vero nobiles marmoris crustæ, quas suis ipsa coloribus, & ornamentis natura rerum parens decorauit, proprijs enitescunt opibus, nec ingenitam pulchritudinem falso quodam gloriæ simulachro mentiuntur. Ita profecto magnæ illius tuæ mentis virtus in tam illustri loco, in tam nobili præclarissimo-

rum ingeniorum monumento condita est, atque collocata, ut ipsa se suis diuitijs ostentet, & oratorum potius obruat industriam, quam ab oratione mutuetur aliquid nouæ commendationis.

Tu igitur cœlo recepta Mens hunc postremum laborem, qui ad te vltro decurrit, qui tuus est, in tuam tutelam asserere, & vniuerso operi foelicem quam potes coronidem impone.

Character gratis concionatoris.

CAPVT I.

An tequam ad virtutes Chrysostomi deueniam, quem instar omnium esse ostendam, visum est aliquot idias siue formas factorum oratorum, qui in vario genere floruerunt, commemoratis etiam quæ virtutibus aduersari solent vitijs exponere, quo plenior sit rei totius intelligentia. Grauis igitur plerumque talis est. Mentem habet exaggeratam, nihil in eo humile, tractum, demissum, longe est ab aulicarum assentationum ingenio, calliditatem, & versatilis in pectoris lubricos flexus auersatur, raro petit, rarius prehenstat, rarissime blanditur, numquam adulatur. In conuictu non est demissè comis, aut vultu sepius renidens, sed plenus maiestatis, sermones infert de rebus magnis, vel si de paruis, & ex-

& exilibus dicat, conuertit ad magna. Vix otiosum quidpiam dixerit, non quærit quæ fuerit hoc anno hyems Italix? an cara futura sit annona? Quid dicant Selenodromiorum prognostica, futuros ne morbos, aut sceno nocituros imbres pronunciet? Quid noui porter Gallicus Mercurius, & an se moueant Heluetij? Hanc, & similia narrationum generâ, quæ apud graues personas putida sunt, nauseanti stomacho repudiat, & continuo de rebus diuinis, temperatè tamen loquitur. Atque ut est magnæ auctoritatis, sermones, & mentes hominum, quò vult rapit, & in omnicoetu non imperio, sed vita atque ingenio dominatur.

Viri grauius & conseruatius.

In dictis est vera, constans in factis, aduersus factos serius, in improbos asper, ad potentiorum obsequia rigidus, ad dissimulationem patum aptus, ad fomenta cupiditatibus hominum ministranda, nunquam flexibilis, ad vitia exagitanda ore, & vultu compositus. Summum enim putat nefas officio vitam anteponere, & viuendi desiderio honestatem, propter quam vita expetenda est, amittere. Hæret præterea totus sibi vel potius origini suæ Deo, animum impense colit, in corporis cura parcus est, quam valetudine, non voluptate meretur, in orationibus creber, multus in vigilijs, magnis semper curis, & cogitationibus districtus, ad summum in promouendo Dei cultu totus.

Hæc fermè in priuata vita: In concionibus spirat quam impressit moribus maiestatem. Argumentis delectatur: haud probabilibus, sed planè firmis, solidis, & quæ sunt æternæ veritatis. Omnium inuentionum seminarium habet in factis litteris collocatum, raro peregrinam doctrinam accersit, aut si quid aliter pergit, cauet maxime ne ostenter, non multa Græcè dicit, aut Hebræicè, historias, imagines: *ὑπόμνημα*, parabolas, & cætera quæ in humaniorum litterarum sunt instrumento, vel valere iubet, vel si quid excidit, contemnendo potius vsurpat, quam ostentando. Contra insignes habet ex Prophetis, Apostolis, sed maxime ex Christi Domini sententijs locos, in quibus vim per magnam facit, hæc expendit, hæc inculeat, & quasi malleis cudit, atque imprimi peccatoribus, his venatur animos, his impugnat, & tamquam machinis capit. De mysterijs, vita, factis, verbis, & morte Domini frequentissimè loquitur, & magnificentissima oratione hæc exaggerat.

Locis concionum graues.

In dispositione argumentorum non vult videri Rhetor, de indultitia tractum, & collocationem obsecrat, ut impetu fluere, non curam olerè videatur oratio, maior est enim, quam qui minutis scholasticorum præceptis subijciatur, ardens suspicionem refugit, habet tamen artificium grande, quod pauci sciunt, sed qui hominis ingenium nouere melius animaduertunt. Genus dicendi sequitur non verbis, volucere, & incitatum, sed pressum, acre, seuerum, sententijs adstrictum. Consulto fugit sensus sculptos, amabiles, & lasciuiosos, venantes figurâs, & delicatorum verborum violas, tum spissos, & productos exitus, tum orationem numerosis legibus circumscriptam ferre non potest, sacrum potius indueret, aut cymbalis personaret, quam se vinceret necessitate sermonis certo quodam rinitu pueriliter exultantis. At si quæ sunt graues sententiarum figuræ, quæ dicentis libertatem expriment, quæ iubeant, quæ castigent, quæ exerceant, has lubentius arripit.

Luctatur crebro cum vitijs, crebrius etiam cum fidei hostibus congreditur, & in hoc dicendi argumento regnat, docet acutè, pugnat acriter, potentissime conuincit, insectatur genorose, & iuber, & omnia quasi ex tripode loquitur. In gestu sæpius est sedatior, nisi res aliter postulet multum tamen se commouere non putat esse grauitatis, quod si his virtutibus statuta quoque corporis probeera, & acres oculi, & maiestas incessus, & sparsim aliquot temporibus cani accedant, naturam dixeris ad cumulatam operis perfectionem fuisse velificatam.

Afferuntur Exempla istius grauitatis, & expenduntur.

C A P V T II.

Multa passim huiusmodi stylo conscripta occurrunt in sanctorum Patrum libris, non omnes tamen in eo dicendi genere pares fuerunt, sed alij remissius videntur habuisse, prout varia ferebant hominum ingenia. Inter Græcos Athanasius maxime grauis est, cuius ut vita fulgur, sic oratio fulmen extitit, minus itaque floris habet, quam ceteri, minus olet scholæ delicias, quam Diuus.

Athanasij grauitas.

D d d d d 3.

Diuus Gregorius Nazianzenus, Basilus, Chry-
sostomus, habet tamen orationem grandem, &
suo animo parem.

*Arbana-
sua inuo-
cat ani-
mam
Pauli.*

Talia sunt ista in Apologia ad Constanti-
um, ubi orationem orsus isdem ferme verbis,
quibus Diuus Paulus apud Agrippam Regem,
in ipso limine beatam illam Apostoli animam
inuoat, quem intercessorem pro se, haud Im-
peratorem fieri cupit, quod & ipse veritatis sit
præco, & à Christiano Principe, tantus Chri-
stianorum Princeps audiri mereatur. Hæc ante
non vastè, & tragicè extulit, sed pressè, & gra-
uiter; nam statim post sancti Pauli verba, per-
commodè subiicit, *Siquidem Beati Pauli ver-
bis utens, illum apud te meum intercessorem fa-
cia.* In hoc autem argumento, & in alijs, vbi-
cumque potest, sacras historias aspergit, aut
sententias, vt totus videatur se ad hanc palæ-
stram conformare.

*In Apolo-
gia ad Cō-
stantium.*

Deinde hoc, quod sequitur, quàm gene-
rosi spiritus! vbi calumniam de traducto apud
Constantem fratrem Imperatore Constantio
refellens. *Pudet* (inquit) *reuera vel diluendo*
de ista re mentionem facere. Quapropter ne a-
lijs quidem percunctantibus respondere velim,
ne iterum, dum excusio me. *suspicionem animo*
relinquam. Num putes videre te Leonem à tur-
ba canum circumuentum, quos ne dignatur
quidem suæ generositatis memor aspiciere.
Mox ad ipsum conuersus Principem, *Tua au-
tem pietati magna, & clara voce respondeo, ma-
nuque extensa quod dici ab Apostolo, Deum in*
meam ipsius animam testor. Videant illi qui
hæc Demosthenis mirantur, num & hic mi-
nus habeat grauitatis.

*In Apolo-
gia de fu-
ga sua.*

Et cum Ariani illi fugam, & timiditatem
obicerent, quanta generositate ostendit, oportu-
isse igitur se, si ex istorum sententia magna-
nimus fieri voluisset, Arianam crudelitatem
expleuisse suo sanguine, & quod languorem a-
nimi alijs abijciant, non studiosi virtutis, sed a-
nidi erroris, non ipsi quidem fortes, sed in fe-
rina sæuitia leporibus timidiores.

Tum ibidem cum insectatur Arianorum
vitia, non conuiciatur muliebriter, sed affert
flagitia magna, & nimis testata. Pestremò il-
lud subiungit, *Singuli igitur singulis vitijs ex-
cellunt, vna tamen omnibus in genere, & com-
munis macula est, quod pro harese sua belloq; in*
Christum, non Christiani amplius, sed Ariani
appellantur.

At verò cum illam funestissimam tragæ-

diam describit per sceleratissimum Georgium
in Ecclesiam inuectam, narratio plena est gra-
uitatis, & horroris, nihil habet ambitiosa, &
diffusa amplificationis. Ibi Virgines intami-
natae nudantur, Monachi pedibus obruti ani-
mam efflant, subijciuntur ferulibus, agris
matronæ, sacri baptismi fontibus inijcitur
flamma; aues & nubes pineq; inter effusam im-
proborum lætitiã, Ecclesiarumque vastita-
tem, idolis immolantur, quæ ille sine multa
cogitatione sanctè, & grauitè deplorans, longè ma-
gis credibilia facit.

Inter Latinos magnam habet dicendi gra-
uitatem sanctus Cyprianus, qui profecto mihi
videtur post illam ad Danatum epistolam mol-
lioribus adhuc luxuriantem cincinnulis omne
dicendi Veneres abiicisse, totumque se ad se-
uerius dicendi genus elimasse. Nam ista quæ
dicta sunt contra mulieres in balneis diuertan-
tes cuius spiritus sunt?

Quid verò quæ promiscuas balneas ade-
unt, quæ oculis à libidine curiosis, pudori
ac pudicitia corpora dicata prostituunt, quæ
cum viros, atque à vitis nude vident turpiter,
ac videntur, nonne ipse illecebram vitus præ-
stant? nonne ad coruptelam, & iniuriam suam
desideria præsentium sollicitant, & inuitant?
Viderit, inquit, quæ illuc mente quis veniat,
mihî tantum resciendi corpusculi cura est, &
laudandi. Non te purgat ista defensio, nec lasciu-
itiæ, & petulantia crimen excusat, sordidat
lauacro ista, non abluit, nec emundat membra,
sed maculat.

Impudicè tu neminem conspicias, sed ipsa
conspicietis impudicè: oculos tuos turpi ob-
lectatione non polluis, sed dum oblectas alios,
ipsa polluetur. Spectaculum de lauacro facis:
theatro sunt fœdora quò conuenis; verecun-
dia illic omnis exiit, *Simulcum amicitia re-
stitis, honor corporis, ac pudor ponitur, denotanda,*
& contuectanda virginitas reuelatur. Iam nunc
confidera, an cum valetas, verecunda sis in-
ter viros, talis, cui ad inuerecundiam proficit
audacia nuditatis.

Sic ergo frequenter Ecclesia virgines suas
plangit, sic ad infames earum, ac detesta-
biles fabulas ingemiscit, sic flos virginum
extinguitur, honor continentia ac pudor
ceditur, gloria omnis, ac dignitas profana-
tur. Sic se expugnator inimicus per artes suas
infernus: sic insidijs per occulta fallentibus
diabolus obrepit: sic dum ornari cultius, dum
liberius euagari virgines volunt, esse virgines
desi-

*De perso-
nat. ad Cr.
& thodexa.*
Cyprian
grauita.
*In admi-
tes bol-
neus, & D.*
Cypri. ex
*discep. Cy-
hab. Virg.*
na. 237. S.
*Cypri. am-
plificat.*
*sum gra-
uit. & ge-
ner. Velle-
canti ista*
veritas, &
multum
habuit
apparent
Notum
Herodoti
dictum.
Qua. 11. p.
luro genit
darat. 13.
ritatid.

S. Antonij admirabilis grauitas.

desinunt, furtiuo delectore corrupta, viduz antequam nupta, non mariti, sed Christi adulterae, quam fuerant premijs ingentibus virgines destinatae, tam magna supplicia pro amissa virginitate sensuræ.

Mihi verò videtur quot verba, tot spargi fulmina, sensus sunt grandes, & heroici, vt sordidat lauatio ista non abluit, & spectaculum de lausacro facis. Deinde, sic ergo frequenter Ecclesia Virgines suas plangit, sic ad infames sarum, ac detestabiles fabulas ingemiscit, & eum dixisset: Illic omnis exiuit cum amictu vestis, non addidit referri hoc ab Herodoto, historia libro primo, & dici in persona Gygis, de vxore Candaulis Regis, & sic in Græco haberi, & μὲν δὲ χιτῶν ἐξέσπεντο σινυδύεσσι, καὶ τὴν ἀπὸ γυναικῶν. Tum Dionysium Halicarnassensem, in libro περὶ συνδύσεσσι, οὐ μὲν λαὸν hæc Attico stylo reddidisse, cum ab Herodoto Ionice conscripta essent. Hæc enim omnia dicendi grauitatem attriuisent, & ex Episcopo fecissent sophistam.

Generosæ præterea sunt insectationes. Impudicè tu neminem conspicias, sed ipsa conspiciet impudicè. Et si quæ sunt (qualis est ista) figuræ dictionis, fluuat sine vlla affectione, vt quæ cum viros, atque à viris nuda vident turpiter, ac videntur. Tum verba grauius anhelata, vt pro Virginitatem produunt, pudori, ac pudicitia dicata corpora prostituunt, & reliqua profus similia.

Augustini Inueniuntur etiam pleraque apud Diuum grauitas, Augustinum grauissime dicta, vt de filio matrem pulsante à Donatistis baptizato, In matris Augustini sanguinem fremens albæ vestibus candidatur: caditur mater carnalis, in membris Augustini quibus genuit, & pauit ingratum. At verò Ambrosij dictum ad Calligonium, num videtur ex alta quadam mente, & his generositatis præsidij instructa fluere. Cum enim hic aulicus impius fatelles audacie dixisset: Tu me viuo contemnis Valentinianum, caput tibi aufertam, & vitam. Retorsit vir sanctus dignam Ambrosio vocem. Vinam impleat, quod minaris. Ego lubens patiar, quod Episcopi, tu facies quod spadones. Sed tamen Ambrosius, & Augustinus in hoc genere concionatorio, plus habent nonnunquam suauitatis, & maiestatis, quam pressæ acrimonie.

Palladius Magnus quoque ille Antonius licet istius in Lausana factæ expertis esset eloquentiæ, augustæ cuiusdam grauitatis, in suis sententijs reliquit vesti-

gia, qualia sunt ista, quæ Eulogio consulenti respondit. Is quippe mutilatum, pauperem, & omni ope destitutum domo exceptum per quindecim annos indulgentissimè aluerat, à quo homine scilicet ingrato contumelijs indignissimis vexabatur, quibus permotus quæsiuit ab illo Magno, an mutilatum abijceret. Tum Antonius: Abijcias tu enim Eulogij, at qui eum creauit non abijcit, si tu abijcias, Deus suscipiabit te meliorem, qui eum collegat. Deinde ad mancum, maledicum conuersus. Mutilate, maculate, caelo & terra indigne, non cessas, cum Deo pugnare, &c. quibus vocibus ambos quasi fulmine affatos dimisit.

De alia specie grauitatis, qua maiestas dicitur.

CAPVT III

Et hæc alia species grauium, qui in eo quidem cum prioribus conueniunt, Grauitas quod leuia quæque, & frivola, declinet, vt xiv: spiritus habeant rerum altissimarum, usque, lu. quæ benè inuentionur; Sed in eo differunt, quod alij plus habeant fieri, & adipalis generis: Itaque amant argumenta splendida, grandia, sublimia, dicunt rationibus, non modo solidis, sed quod magis delectat speciosis, nec pressè quidem, & subtiliter, & enucleatè, sed amant circuitum, & pompam, ab omni tamen redundantia, & affectatione seiunctam. Doctrinam nec ostentant pueriliter, nec premunt obscure, magnas habent orationis diuitias, sed sine furo habent, thesaurum sapientiæ, sensus dices, verba grandia, tractus lenissimos, figuras dignitate magis quam venustate decoras.

Ad summum mihi videntur quasi eximie magnitudinis balenæ ferri stanquillo mari, secumque longos aquarum tractus, & flexuosos reci procantium vndarum vortices agere. Talis est nonnunquam Diui Chrysostomi stylus, vbi ab illo populari sermone leniter allurgens vibrat se in altam mysteriorum caliginem, & arcana quædam Theologiæ grandiore stylo profequitur. Talis Diuus Gregorius Nazianzenus, vbi de Deo, & factæ doctrinæ maiestate verba facit, orationemque, non iam pressam, & adstrictâ, sed paulo vberius explicatam fundit. Sed

Sed maxime excellit Diius Dionysius Areopagita, qui profecto totus in istis diuinae naturae nominibus perferendis defixus, & splendidissimarum rerum perfusus cogitationibus, incipit

Maioresque uideri

Nec mortale sonans.

Quo enim genio haec dicit:

Dionys. Areop. de diuin. nominib. c. 4.

Αλλ' ὅπως ἡμῶς ἐν μισῶ παραδραμῶν διαπέφυγε, καὶ τῆς οὐρανίου ἀρχῆς, καὶ ἀποπερατώσων αἰτή, τ' ἀγαθῶν, τῆς ἀναύτης, καὶ ἀμειψῆς, καὶ ὅλης ἀναλλοιώτης ταύτης τῆς οὐσίας, καὶ τῶν ἀλόφων εἰς αὐτῶν κατὰ φύσιν, τῆς καμμεγέθους ἀφρανοσοείας κενώσων, καὶ τῶν ἀσώτων ἀξίων, καὶ πρεσβυτέρων, καὶ φάτων, καὶ ἰδύσεων, καὶ τῆς οὐρανίου ἀέρος μεταβατικῆς πολυκινησίας, καὶ τῶν δύο φασίξων, οὐς τὰ λόγια καλεῖ μεγάλα, ἀπὸ τῶν αὐτῶν εἰς τὰ αὐτὰ περιδοκίης ἀποκαταστάσεως, καὶ ἀεὶ καὶ καθ' ἡμῖν ἡμεῶν καὶ ἰσχυρῶν ἰσχυρῶν, καὶ ἰσχυρῶν καὶ ἰσχυρῶν μετὰ ἡμῶν, τὰς τῶν χρόνων καὶ τῶν ἐν χερσὶ κυκλικῆς κινήσεως ἀφορίζουσι καὶ ἀριθμοῦσι, καὶ τὰ ἔθνη, καὶ σωτέχουσι.

Auditis hic bonum quod principia, sine fine rerum caelestium complectitur, bonum sine incremento, sine diminutione, sine mutatione, bonum a quo uniuersa caelestium orbium conuersio, & astrorum leges, & pulchritudo, & lumen, & stabilitas, & multiplices cursus errantium stellarum, & solis, ac lunae reciproci circuitus, quibus dierum, & noctium curricula definiuntur, & menses, & anni, sua per uestigia redeuntes temporum uicissitudines describuntur, ordinantur, continentur.

Ego Graeca intelligentibus loquor, neque enim illa vis uerborum satis commodè latinis auribus potest explicari, & puto multum Dionysio detrahi, quoties latinè redditur ad uerbum. Nunc uidetur hic de Deo, & pulcherrimo eius officio uerba faciens, quasi Aquila ex hominum conspectu subductus, contentissimo uolatu se in altis nubes induere, & illic inter fulminum iactus, inter niues, &

Dion. Angelus loquens à turbine.

Verum ubi Triadem illam speculatur, ubi de uerbo diuino disserit, & mysteriorum di-

uinorum maiestatem depingit, non iam est aquila, sed Angelus quispiam loquens è turbine, aut ut Elias, igneo curru deuectus, supra nubes, & pluuias, & uentos, & quicquid mortale est, audacissimo nisu confulguit, ut:

Κατὰ τὸ αὐτὸν ἀληθείας λόγον ὑπερ-^{Idem di-}χειτοῦ τ' οὐρανίων ἡ ὑπερῶσι ἁγιασμένα, καὶ τῶν^{diminuitur} νοῶν ἡ ὑπερῶν ἐκ τῆς ἐνάτης, καὶ πάσης διανοίας ἀδιανοήτων ἐστὶ τὸ ὑπερ διανοισμῶν, ἀρρη-^{taumibz.}των τε λόγων παντῶν, τὸ ὑπερ λόγων ἀγαθῶν, ἐκαστοῦ ἐκαστοῦ ἀπὸ τῆς ἐνάτης, καὶ ὑπερῶσι οὐσίας καὶ τῶν ἀλόγων, καὶ λόγων ἀρρητων ἀλογία, ἀνοησία, καὶ ἐναντιομῖα καὶ ἄ μὴ δὲν ἔχει δυνάμει αὐτῶν.

Quae est illa substantiarum super omnia substantiam immensitas, unitas mentium supra omnem unitatem, unum illud nullo quantumcumque sit intellectu comprehensum, sed quod nec comprehendi potest, nec oratione explicari, utpote supra omnem orationem constitutum unitas uinculum omnis unitatis, super substantialis substantia, intellectus inuestigabilis, uerbum inenarrabile, quod totum hoc absorbet, & rebus omnibus silentium, stuporem, haesitantiam inijcit. Nonne uerba ipsa si consideres, diuinum quemdam furorem spirant eloquentiae.

De uitijs contrariis grauitati, ac primum de leuitate orationis.

CAPVT IV.

Hic grauitati contraria est leuitas quaedam styli puerilis, qua qui laborant, ita es plerumque deprehenduntur. Dicunt argumentis leuibz, & pictorio dumtaxat inductis rationibus, quibus si guttam asperseris, colliquecent; si quid minima probabilitate perculit animos, hoc statim arripiunt, nec ponderant utrum ceruix capiti, an pes harcat, itaque saepe suis telis se iugulant. Sectantur ubique iucunda, seria haec capere possunt, nec amare, quarunt aurum lenocinia, carpunt uinique flosculos, conquisitas aliquot uerborum uiolas ubique aspergunt, & tristia uernant etiam sermone saepius explicant. Intrudunt uolentas historias, perspergunt omnia similibz, continuant totas orationes destri-

personibus, immiscet nonnunquam leues sententias, & exclamant in tempestivè, & perperam vociferantur, & in remissis canunt incitatè, & in incitatis languescunt, & ostentatione futilis doctrinæ præriunt, & læsciunt tinnitu, & multum nugantur in omnibus.

Is igitur, qui horum vestigijs insistit, talis est, ut non querat graves, & serias ex sacro instrumento, & Patribus rationes, sed putidas quasdam nominum subtilitates, & allegorias, ex quibus levi fundamento inferat nova, & incredibilia, ut nomen sanctissimæ Mariæ prædictum, & expressum ab Isaia, & id probet ex Reuelatore arcanorum, qui Antonio Confili vrbis Romæ de Matre Messia querenti fertur ita respondisse, prout in spelunca duplici oranti Elias reuelauerat.

Maria nomen an expressum ab Isaia?

Quodd autem interrogasti, quo nomine Prophetissa vocetur, Maria est nomen eius. Itaq; Isaïas ecclinit, c. 9. **למַרְבֵּה הַמַּיִסְרָה** *lemarbe hâmisra*, quæ verba nihil aliud significant, quam *ad multiplicandum imperium*. Tamen frequenter iterabit *lemarbe hâmisra*, nomen esse Dei Matris ex Isaia, & si quis vergeat, & dicat *lemarbe hâmisra* significare *amplitudinem imperij*, non, Mariam, faciet anagrammata sine lege, & ex decem literis decerpens septem, dieet in *lemarbe hâmisra* inueniri **מרים שרה**, id est, *Mariam, sacra Mariam Dominam*. Quod si quis objiciat duo *he* parû congruè hic mutari literam, *iod*, & interponi **ב** *Beth*, in *lemarbe*, quod non est in Mariæ nomine. Respondet. Diuisa est *iod* in duo *he*, ut nobis secreta admirabilia panderet. Quemadmodum enim *He* ex *Daleth*, & *Vau* componitur in hac figura **ה**: Ita Rex Messias componitur ex diuinitate, & humanitate, & sicuti hæc duo *he* sunt duo *Daleth*, ex quibus procedunt duo *Vau*, tanquam duo filij, qui ab ipsis oriuntur, hoc modo **יהוה**: Ita in substantia Regis Messia inueniuntur duæ filiationes: quarum vna est diuinitatis, qua Dei filius est: altera humanitatis, qua erit filius huius Prophetissæ. Et sicut harum literarum *Daleth*, & *Vau*, quæ faciunt *he*, vnaquæque est ab inuicem distincta, quanquam sit vna litera, sic enim scribitur **ה**. Ita in Messia substantia diuinitatis: & substantia humanitatis, quæ simul vnitæ sunt, sunt vnus Messias.

Quod autem *Beth* in *lemarbe* positum sit, ostendit huius Prophetissæ mentem, & cogitationem omnem esse, ut suam Virginitatem

conseruet. Erit enim virgo mente, & adu, quoniam per **ב** *beth בתולה* *betbûla*, id est, Virgo significatur: Hæc si quis dicat, oracula fortasse apud imperitos dicere videbitur, sed quam leuia sint apud graues viros quis non videt?

Præterea ut is, qui talis est stylo etiam suis sensibus respondeat, aucupabitur argumenta, vbi delicatum florem orationis possit ostentare, & si minimè res postulet: Sed ut pictores imperiti facere solent, quæ sunt in tabula præcipuæ dignitatis, ut os humanum, aut leo rugiens, aut aper spumans, aut equus pernix, & si quid est simile, hæc parum scitè exprimunt, multas autem rosas, & papauera, & frondes, & nugas tabulæ inspergunt; sic iste, quæ in propostita ad dicendum materia, clara sunt, & illustra, nonnunquam omittet, aut parcissimè stringet, totum se autem ad tornandum milium conferet. Talis est, qui in historia purificationis nihil dicat de Christo oblato, de Virgine offerente, de Simeone, & eius Prophetia, sed se in laudem columbarum, quas castissima Maria detulit, totum conijciat, & garriat eas habuisse pulchrum collum, cuius color gratus, & minor splendidus, illucesceret, & contra solis aciem vegetus fulguraret, vel placidus entesceret, & in contrariam gratiam variaret aspectum, & nunc aurum coruscans in mellis lenem deprimeretur umbram, nunc coruina nigredine carulum videretur. Item in historia passionis operose describat laternam alicuius Iudæi, & dicat fuisse lucum flammis collucentem, & ad arcendas ventorum iniurias vndique communitum alternis arundinibus, quas peritissimus artifex eleganter concinnauit, fuisse volubilem quendam mundum, in cuius medio sidus fulgeret, vnde vibrantes faculæ permultiflore opereculum exilirent, hoc quidem præstitit Nonnus Panoopolitanus in metaphrafi D. Ioannis his verbis.

Oratores imperiti cum imperitis pi-ctores comparantur.

Λύχων ἐνδομύχων ἀνιμοσκεῖς ἄλ-
σος ἀείρων
Ἄλσθ' ὅπερ δανάκισιμ ἀμοβαοῖσι
συνάστωρ,
Ποκνὰ μεριζομένοισι γέρωσ κυκλάτα
τέκτωρ,
Ἀσπέρνιμιμαχ' ἑταίρω ὅτι κόσμω
Μεσοφανὴς ὀλίχι' ὀμοζυγί' διὰ
κόλπου

Eccce ofu

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Ὁ δὲ φράσι πολλωπὸν ὁ τὸ σκέπας ἐκ: ο-
διπέμπωμ,
Ακροφάνες σιλλάγισε πολυσχιδές, & ὁ-
ιδμον πδρ.

Sed ingenioso Poetae danda est venia, qui in suo ludit arti ficio.

De siccis.

CAPVT V.

Oratores siccis qui:

Sunt vero, qui dum istas ineptias religiosius fugiunt, in contrarium vitium Siccitatis deflectunt, & in quamdam styli maciem incidunt, quae generosae vbertatis sibi totam corrumpit orationem.

Illi igitur toti sunt ossi, nihil adipalis generis, nihil medullarum habent, sed sensus vterecundos, mediocres, attritos; nihil vquam ingenij colore fundunt audacius, & si quid exiliat statim opprimunt: Nullos latiores atrectant locos, nihil ex mansuetiorum Musarum condimentis delibant, nihil in eis ex antiquis historijs accersitum, nihil ex similitum varia opulencia vsurpatum, nihil ex multiplici scientiarum instrumento affluit. Versantur in sanis quidem rationibus, sed ijs admodum tritis, & communibus.

Praterea tota oratio est considerata, exilis, meticulosa, exanguis, sine colore, sine succo, sine ornatu, vix inuenias stimulum, vix illecebram, vix vllam animae fibulam, ex quo vagus & languens auditor ad huiusmodi orationes nauseat. Talia plerumque occurrunt in homiijjs scriptorum, aliquot Ecclesiasticorum posterioris notae, vt si oratio tota his Druthmari verbis continuaretur.

Loquente Domino turbis salutem animarum, venit quidam Princeps Iudaeorum, qui quia sapiens erat in lege, & Archisynagogus, id est Princeps Synagoga vocabatur, quia in eorum congregationibus propter suam peritiam magister erat: & quia nobilis erat, etiam nomen indicatur ab alijs Euangelistis, dicentibus cui nomen erat Iairus, haec (inquam) oratio quae in rerum misurarum explicatione pedetentim insitit sine sensuum splendore, sine nota recondita, sine delectu verborum, adhibita deinde modica aliqua parenesi, aut

vitiorum infestatione, & omnia ferme stylo narratio percurrit, sobria quidem est, neque enim iuueniles habet errores audacia, sed tota sicca est, & exanguis, quam attentio raro conlequitur.

Verum dices. Neque istas orationis quas commemorasti diuitias, inesse primi generis grauibus voluisti, quos tamen nemo non in magnis oratoribus numerat. Fateor equidem tales esse vt adscititia consulto fugiant ornamenta, sed habet vim quandam mentis ineluctabilem, quae ferit animos ex abdito, & violentum quasi tyrannidis lenocinium in alieno figit pectore.

Itaque miramur, nos si quando huiusmodi oratores audiimus vehementer affici, cum tamen ea quae ipsi dixerunt memoria relegimus, non multas inuenimus Patrum sententias, non subtiles locorum interpretationes, non ex libris incredibilium historiarum, non torum, & Myrothecia Rhetorum, sed tamen tenemur admiratione oppressi, & quid tantum miremur nescimus, sed hoc magnae admirationis instar est quod nescimus, & certe oportet virtutem esse quandam tanto maiorem, quanto occultior est.

Talem fuisse Demosthenis eloquentiam notauimus in superioribus libris ex Longino, multis quidem partibus superabatur ab Hyperide, ornamentis quibusdam, & quasi condimentis eloquentiae: sed grauitate, & indomito robore orationis, & ipsum, & omnes absorbebat. Inde plautus, inde hominum admiratio, neque enim caetera animalia quantumuis pulchra, & velocia, & callida tantum admirantur, quantum vnus Leonis maiestatem: sic ista grauitas, etiam leuioribus ornamentis destituta, nuda, & simplex nos vehementius afficit quam caetera.

Hoc autem imperiosum, vt ita dicam, philtrum siccis non habent, sed vt veterum illorum, & maxime rudium artificum sturax horrorem quandam incultum, & quasi corpus ossium praeserunt orationis, cui nisi neruos, & succum, & sanguinem, & colorem addiderint, nunquam ad vllam dicendi virtutem efflorescent.

**

De vehementibus, qui in laudato caractere versantur.

CAPVT VI.

Concio-
natoris
vehemen-
tis chara-
cter.

Vehementia est vigor quidam acerrimus dicendi. Vehementes autem tales ferre sunt. Affines videntur grauium maxime primi generis, nam & mentem habent generoso quasi factam semine, & in nobilibus defudant argumentis, & sententiarum grauitate mirifice delectantur: Sed hoc habent præcipuum, quod commotiores sunt, & verbis effervescentibus magis volucres. Nec mirum, nam plurimum habeat calidi atque incensi, suntque natura leonibus perfumiles. Non amant pompam, aut delicias, molliciemque sermonis, non lubenter versantur in Panegyricorum floribus, sed totum nati sunt ad pugnas, & congressus armorum. Campum autem sibi delegerunt præstantissimum; In eo se exercent sæpius, sudant alacrius, versantur vitius. Illic ut sempiterni Dei equites ignei lucent in coccinis, non purpura, sed Dei amore flagrantibus: Tunc verbi diuini gladio accincti, pugnant cominus, eminus, feriunt, amputant, concidunt, & mirificas in illo quasi Virtutis amphiteatro referunt victorias.

Primum videas eos aliquando in dicendi principijs exallescere, dum se parant, & vires colligunt, & animos exstimulant, mox ubi effebuerit, tum vultus ardet, tum ignescunt oculi, tum vibrant manus, tum rigent etiam plerisque capilli, ut furentibus apris setæ, tum vox tonat, tum quot motus corporis, tot tela sunt.

Fulmina
vehemen-
tium ora-
torum.

Atque ut halitus velox, & inflammatus in frigida nube fertur, volitat, luctatur, mox eam, qua parte subtilior est, diffringit, & vasto impetu labitur in terras: sic in eorum oratione videntur aliquando verba, & sententiæ trudi, collidere sensimque inardescere. Vident omnes arcum intentum, quid feriat expectant, mox in festo turbine erumpunt sagittæ vel potius fulmina, & in quodcumque vitium exagitandum se coniecerint, hinc ceruices elidunt. Inde trepidant, quasi frigida mens est criminibus, & pallent, & conuiuent, tanquam ad

fulgura: sæpe etiam aliquos ad hanc orationis vehementiam, cum amplius ferre non possent, tanquam sagittis confixos ingemuisse; Alios dolore, quem ex flagitijs conceperant, eodem temporis vestigio exanimatos præcæ narrant historiz.

Hanc vim tantam, & tam acrem non Martis rutilus fulgor, sed Dei mouentis spiritus accendit, famulatur autem natura acris, & velox, & vultus, qui plus habeat horrois, quam suauitatis, & vox plena, & firma latera, & micantes oculi, & totum actionis pondus, congruunt etiam verba velocius vibrata, sententiæ fortes, generosæ, vellicantes, figuræ non molles, & delicatæ, sed asperæ, & truces, ut sunt exclamationes, ἰπιπλάξαι, execrationes, comminationes, & cæteræ id genus.

Ex multis exemplis deligam vnum, & alterum ex D. Cypriano. Primum est quo crimen Apostatarum, qui idolis immolarant, insectatur his verbis.

Exciderunt quibusdam pro nefas, omnia, Ex D. & de memoria recesserunt. Non expectaue-
Cypr. de
runt saltem, ut interrogati negarent, & thus lapsis.

accenderent apprehensi. Ante aciem multi victi, sine congressione prostrati; nec hoc sibi reliquerunt, ut sacrificare idolis viderentur iniuri. Vltro ad forum currere, ad mortem sponte properare; quasi hoc olim cuperent, quasi amplecterentur occasionem datam, quam semper optassent. Quid illi, qui à magistratibus vespera urgente dilati sunt? quod ne eorum differenter interitus, etiam rogauerunt?

Gravibus
oratio.

quam vim potest talis obtendere, qua crimen suum purget; cum vim magis ipse fecerit ut perirent? Nonne quando ad capitolum sponte ventum est, quando vltro ad obsequium diuini facinoris accessum est, labauit gressus, caligauit aspectus, tremuerunt viscera, brachia conciderunt? Nonne sensus obstupuit, lingua hæsit, sermo defecit? stare illic potuit Dei seruus, & loqui, & renunciare Christo, qui iam Diabolo renunciarat, & sæculo? Nonne si uideris ara illa, quo moriturus accessit, rogus illi fuit plena mater.

Hæc in-
stans &
vibrata.

Nonne Diaboli altare, quod factore tetto restatis, fumare, ac redolere conspexerat, velut funus, & bustum vitæ suæ arere, ac fugere debebat? Quid hostiam tecum miser, quid victimam supplicaturus imponis? ipse ad aras hostia, victima ipse venisti, immolasti illic salutem tuam, spem tuam, fidem tuam, funestis illis ignibus concremasti. Ac multis pro-

Ecccc a ptius

*Sensus
egregij. &
vberes.
S. Cypria-
ni.*

prius interitus satis non fuit: hortamentis mutuis. in exitum suum. populus impulsus est: mors inuicem letali poculo propinata est. *Agne*. quid deesset ad criminis cumulum, infantes quoque parentum manibus vel impositi, vel tacti, amiserunt paruuli, quod in primo statim natiuitatis exordio sterant consecuti.

Nonne illi cum iudicii dies venerit, dicent: Nos nihil fecimus, nec derelicto cibo, & poculo Domini ad profana contagia sponte properauimus: perdidit nos aliena perfidia, parentes sensimus parricidas. Illi nobis Ecclesiam matrem Deum negauerunt, vt dum paruuli, & improuidi, & tantu facinoris ignari, per alios ad consortium criminum iungimur, aliena fraude caperemur? Nec est pro dolor iusta aliqua & grauis causa, quæ tantum facinus excuset: relinquenda erat patria, & patrimonij facienda iactura. Qui enim nascenti, atque morienti non relinquenda quandoque patria, & patrimonij sui facienda iactura est? vt Christus non relinquatur, salutis ac sedis æternæ iactura timeatur.

Numne si bene consideretur hæc oratio, tota est adamantina? Numne *perrumpere amat saxa potentius ictu fulmineo?*

Primum quam grauiter criminis turpitudinem exponit, & auget ab adiunctis, impij puta operis celeritate. *Exciderunt quibusdam, Proh nefas! omnia, & illud, Ante aciem victi, sine congressione prostrati, præludit fulmini mox erumpit, numne labaus gressus, caligauit aspectus, tremuerunt viscera, brachia conciderunt, &c.* Deinde, *Ipsæ ad aras hostia, victima ipse venisti, immolasti illic salutem tuam, &c.* Postremo quam apertè facta illa sermocinatio paruulorum apud Dei tribunal lamentantium, sibi parentes fuisse parricidas, & tenerorum iugulo nihil commertorum, fœtale sicam impressisse.

Alterum exemplum est in libro de disciplina, & habitu Virginum, ubi luxum vestium, & fucum mulierum carpit non molli brachio.

Ex D. Cypriano de disci. & habitu virginu.

Quis non id execretur, & fugiat, quod alij fuerit exitio? Quis id appetat, & assumat, quod ad necem alterius pro gladio fuerit, & telo? Si hausto poculo moretur, qui biberat, venenū scires esse, quod ille potauit. Si accepto cibo, qui acceperat interiret; scires esse letale quod acceptum potuit occidere, nec ederes inde, nec biberes, vnde interijisse alios ante conspiceres.

Nunc quanta ignorantia veri est, animi quanta dementia, id velle, quod & nocuerit semper, & nocere: & putare quod inde ipse non pereas, vnde alios perisse cognoscas? Neque enim Deus cocineas aut purpureas oues fecit, aut herbarum succis, & conchilijs tingere, & colorare lanas docuit. Nec distinctis auro lapillis, & margaritis, contexta serie, & numerosa compage digestis, monilia instituit, quibus ceruicem, quam fecit, absconderes, vt operiatur illud quod Deus in homine formauit, & conspiciatur id desuper quod Diabolus adiunxit. An vulnera inferri auribus Deus voluit, quibus innocens adhuc infantia, & mali secularis ignara crucietur, vt postea de aurium cicatricibus, & cauernis pretiosa grana, dependeant graui, & si non suo pondere, mercium quantitate: quæ omnia peccatores & apostate Angeli suis artibus prodiderunt, quando ad terrenam contagia deuoluti, à cœlesti vigore recesserunt.

Illi & oculos circumducto nigrore fucare, & genas mendacio ruboris inficere, & mutare adulterinis coloribus crimen, & expugnare omnem oris, & capitis veritatem corruptelæ suæ impugnatione docuerunt. Et quidem isto in loco pro timore, quem nobis fides suggerit, pro dilectione quam fraternitas exigit, non virgines tantum aut viduas, sed & nuptas puto, & omnes omnino feminas admouendas, quod opus Dei, & factura eius, & plastica adulterari nullo modo debeat, adhibito fluo colore, vel nigro pulvere, vel rubore, aut quolibet denique lineamenta natiuo corruptente medicamine. Dicit Deus, *faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, & creauerat Deus fecit?*

Manus Deo inferunt, quando id quod ille formauit, reformare, & transfigurare contendunt, nescientes quia opus Dei est omne, quod nascitur, Diaboli quodcumque mutatur. Si quis pingendi artifex vultum alicuius, & speciem, & corporis qualitatem æmulo colore signasset, & signato iam consummataque simulachro, manus alius inferreret, vt iam formata, iam picta quasi peritior informaret, grauis prioris artificis iniuria, & iusta indignatio videretur. Tu te existimas impune iaturam tam improbæ temeritatis audaciam, Dei artificis offensam?

Vt enim impudica circa homines, & incesta fucis lenocinantibus non sis, corruptis, violata.

*Cypriani
hæc oratio
non est
fama
ita mal-
los sol-
nimita.*

*Inuicem
lucis ca-
figatur.*

*Enim
egregie
prebentur.*

*Gravi
vberem
oratio.*

A simi-

olatisque quæ Dei sunt, peior adultera detine-
ris. Quod ornari te putas, quod putas, impu-
gnatio est ista diuini operis, præuacatio est
veritatis. Monentis Apostoli vox est; expurga-
te vetus fermentum, ut sitis noua consperso, si-
cut estis azymi, nam pascha nostrum immola-
turus est Christus: itaque festa celebremus, non
in fermento vetere, neque in fermento malitia,
& nequitia, sed in azymis sinceritatis, & veri-
tatis.

Num sinceritas perseverat, & veritas, quan-
do quæ sincera sunt polluantur colorum a-
dulterijs, & medicaminum fucis in mendaci-
um vera mutantur? Dominus tuus dicit: non
potes facere capillum unum album, aut nigrum:
& tu ad vincendam Domini tui vocem vis te
esse potiorem.

Anima-
nerve gene-
rosa metis
acrimo-
niam.

Audaci conatu, & sacrilego contemptu cri-
nes tuos inficis, inalo præfago futurorum, ca-
pillis iam tibi flammeos auspicias, & peccas
pro nefas, capite, id est corporis parte meliore,
& cum scriptum sit de Domino: Caput autem
eius, & capilli erant albi velut lana, aut nix; tu
execraris canitiem, detestaris alborem, qui sit
ad Domini caput similis. Non metuis oro quæ
talis es, nec cum resurrectionis dies venerit, ar-
tifex tuus te non recognoscat, & ad sua præmia
& promissa venientem remoueat, & excludat.
Increpans vigore censoris, & iudicis dicit: o-
pus hoc meum non est, nec imago hæc nostra
est, cutem falso medicamine polluisti, crinem
adultero colore mutasti. expugnata est menda-
cio facies, figura corrupta est, vultus alienus
est, Deum videre non poteris, quando oculi
tui non sunt quos Deus fecit, sed quos Dia-
bolus infecit. Illum tu sectata es, rutilos atque
depictos oculos serpentis imitata es, de inimico
tuo compta, cum illo pariter & arsura.

Quam grauis, & pugnax initio est hæc o-
ratio. Quis non id execretur, & fugiat quod
alij fuerit exitio? & id quidem apertis similibus
euincit. Deinde hoc præclare infertur: Neque
enim Deus coccineas, aut purpureas oculos fecit,
quod manifeste expressum est ex Tertulliano.
Magna autem ars in eo est quod in describen-
do hoc muliebri fuce non mollioribus vitur
orationis cincinnulis, ne vim, & impensionem
argumentorum delicate dictionis aucupijs
infringat. Tandem fulminat hæc oratio. Dicit
Deus, faciamus hominem ad similitudinem
imaginem nostram. & audet quisquam mu-
tare, & inuicere quod Deus fecit? Manus Deo
inferunt, qui id quod ille formauit, reformare,

& transfigurare contendunt. Ad summum illud
quod in extrema posuit ingeniole etiam vehe-
mentie: Male præagio futurorum capillos iam
tibi flammeos auspicias.

De lentis, & deformibus qua uehementia
aduersantur.

CAPVT VII.

HVic virtuti duo aduersantur vitia, v-
num est in defectu, alterum in excessu,
lentitudo deficit, excedit infana defor-
mitas. Est igitur lentitudo languor orationis
ubi incitata esse debeat, lentus autem talis est,
qui siue ita constitutus est à natura, siue à tatis
ingrauescentis vitio, restringi sibi stimulos in-
genij, ardoremque restringit sentit. Itaq; tar-
de res concipit, parum explicite distinguit, mi-
nus etiam feliciter inuenit: Tum sublitit, & in
continuazione verborum adhærescit, & mutila
sepe atq; amputata loquitur, nec dicēdo mul-
to magis se commouet, quam si marmorea
esset statua, nec vultus vllam habet varieta-
tem, nec micantium oculorum loquentes illi-
cebras, nec flexus corporis, nec manus con-
cinnam moderationem, quo sit vt ad dicendum
maximè infelix sit, & ineptus. Longè differt à
lenta, sedata illa, & mitis oratio, quæ personas
graues, vt Principes, senes, doctores, superiores
ad summum decet, qui non solent esse com-
motiores in dicendo, nisi argumenti nouitas
illud postulet, sed ex tranquilla quadam men-
te ponderosam, ac veluti ἐκ σκόπιον τάλαν-
τα νομῆναι fundunt orationem.

Vide Se-
nec. Epist
40.

Contrarij sunt istis omnino illi, quos Di-
uus Augustinus in doctrina Christiana vocat,
vastos, & deformes. Sunt autem ferme valen-
tissimis viribus præditi, lateribus firmis, vo-
ce grandi & melliora, sed parum suauis, vt quæ
in stæplaustris male delibuti strideat. In quam-
cumque partem se coniecerint sunt motus
impotentissimi, nam spumant, & audant, &
mugunt, & tum frontem feriunt, tum pul-
pitum, & omnia corporis membra videntur
vello diuelleret, atque in astantes spargere, ra-
piuntur autem ab impotenti equo & plane in-
domito, nec iam sunt sui cōpotes. Et quia pa-
rum habent sepe doctrinæ, aut palæstræ, dicitur
Ecccc 3. ora-

oratione tumultuaria, discerpitis sententijs, dictione plebeia, rudi, inquinata, sine vi, sine sale, sine nitore, & nihil magnum habent præter anhelitum. Rati huiusmodi inueniuntur, nisi qui nunquam mitiori schola fuerint dedolati, & se totos naturæ vastitati permiscere.

De austeris, quorum character non illaudatus.

CAPVT VIII.

Est & character quispiam austerus, horror scilicet dicendi, & nullis lenioribus decocta condimentis acerbitas. Austerus autem talis est, qui primum rigorem quendam habet ingenij, quem si nulla mollior imbuat consuetudo, aut disciplina perpoliuit, euadit in quandam asperitatem humanæ consuetudini non satis tolerabilem. Est autem is ferme sanctis moribus, amans solitudinis, sibi ipsi atrox, & durus, ad voluptatis blandimenta ferreus, oppressis quadam astra diu sensibus, vt, qui vix parabili victu, & necessitate naturæ defungatur. Is igitur cum ad hominum vitam, consuetudinemque proflexerit, quasi in alium orbem venerit, ferre non potest si quid cuiuspiam humanitus exciderit, sed stomachatur, & vehementer succenset, & omnia suo ingenio, suaque disciplina meritur. Tum si quempiam ridentem viderit, exclamat vt Abbas ille anonymus in vita Patrum. *Coram celo, & terrarationem totius vitæ nostræ dicturi sumus, & tu vides, & si quis de mensa sermonem inferat, ait, Virtutis cibum esse ieiunium.* Hæc priuatim.

In concionibus, & scriptis, præfert inuestigam quandam orationis, & sæpissimè de morte, & iudicio, & inferis verba facit; tum in vitia seuerissimos aculeos distringit, & nunquam sine querela dicit, si quæ muliercula comit se elegantius, si stridulos habet calceos, si fluentes facinias, hoc illi argumentum est, hoc seuerè obiurgat, hoc auget, & exaggerat; tum collapsam esse dicit veterem disciplinam; exiisse de animis pudorem, de corporibus pudicitiam, & ima summis permixta.

Talis est plerumque Tertulliani stylus nimis atrox, & horridus, vt, qui frangere omnia, non sanare velle videatur, qua autem austeri-

rate exagitat ornatum mulierum, testis est liber de cultu foeminarum, vbi inter cætera in hæc erumpit.

Quid crinibus vestris quiescere non licet modo substrictis, modo relaxatis: modo suscitatis, modo elisis? Aliæ gestiant in cincinnis coercere, aliæ vt vagæ, & volucres elabantur non bona simplicitate: Affigit præterea nescio quas enormitates subtilium, atque textilium capillamentorum, nunc in galeri modum, quasi vaginam capitis, & operculum verticis, nunc in ceruicem retro suggestum, Mirum quod contra Domini præcepta contenditur. Ad mensuram neminem sibi adijcere posse pronuntiatum est. Vos plane adijcitis, ad pondus collyridas quasdam, scutorum vmbilicos, ceruicibus adstruendo. Si non pudet enormitatis, pudeat inquinamenti: Ne exuias alieni capitis forsitan immundi, forsitan nocentis, & gehennæ destinati, Christiano capiti suppare. Deinde,

Atque vt inam miserrimus ego, in illo die Christianæ exultationis, vel inter calcanea vestra caput eleuem, videre, an cum cerussa & purpurissimo, & croco, & in illo ambitu capitis resurgatis: an taliter expectam Angeli in nebula subleuent obuiam Christo. Nescio an manus sphæralio circumdari solita, in duritia catenæ stupefcere sustineat.

Nescio an erus de perisclio in neruum se patriatur arctari. Timeo ceruicem, ne margaritarum, & sinaragdorū laqueis occupata, locum sphæaræ non det. Item.

Ipsa concupiscentia non latendi non est pudica, patitur aliquid quod Virginis non sit studium placendi vtique & viris. Tum in oratione de idololatria, cum artifices ab eo quæstu, quem ex idolis colligebant auocaret. Non habeo, dixit, unde viuam, fides famem non timet.

Saluanus eundem ferme habet characterem vt lib. 5 vbi sic insectatur pseudomonachos. Atque hoc videlicet laici tantummodo, non quidam etiam clericorum, seculares tantummodo, non multi etiam religiosi, imo sub specie religionis vitijs secularibus mancipati, qui scilicet post veterum flagitiorum probra & crimina titulo sanctitatis sibi met inscripto, non conuersatione alij, sed professione, nomen tantum demutauere, non vitam & summam diuini cultus, habitum magis, quam aetum existimantes, vestem tantummodo exuere, non mentem. Vnde illi se minore in-

Tertull. de cultu famin. Cap. 17. De vul. Pæg. 111.

uidia

fidia criminosos petant, qui cum pœnitentiam quasi egisse dicantur, sicut mores pristinos, ita etiam habitum non relinquunt. Nam taliter ferme omnia agunt, ut eos non tam putet antea pœnitentiam criminum egisse, quam postea ipsius pœnitentiæ pœnitere: nec tam prius pœnituisse quod malè vixerint, quam postea quod se promiserint bene esse victuros. Sciunt me verum loqui, & testimonium mihi etiam conscientia sua dicunt, cum multi alij, tum præcipue illi novorum honorum religiosi ambitores, & post acceptum pœnitentiæ nomen, amplissimæ, ac prius non habitæ potestatis emptores: adeo non seculares tantum, sed plus etiam quam seculares esse voluerunt, ut non sufficeret eis quod ante fuerant, nisi plus essent postea quam fuissent. Quomodo igitur tales isti pœnitentiam se egisse non pœnitent? Sicut etiam illi de conversione ac Deo aliquid cogitasse, qui à coniugibus proprijs abstinentes, à rerum alienarum persuasionibus non abstinere; & cum profiteantur continentiam corporum, in incontinentiam debacchantur animorum. Novum proterus conversionis genus, licita non faciunt, & illicita committunt. Temperant à concubitu, & non temperant à rapina. Quid agis stulta persuasio? peccata interdixit Deus, non matrimonia, non conveniunt vestris studijs facta vestra: non debetis esse amici criminum, qui dicitis vos sectatores esse virtutum. Præposterum est quod agitis, non est hoc conversio, sed aduersio: quia iam pridem ut fama est, opus etiam honesti matrimonij reliquistis: tandem à scelere cessate. Et quidem iustum est, ut ab omni scelere, sed tamen si non ab omni, quia hoc fortasse durum & impossibile esse creditis, certe vel à maximo & prodigioso.

Quam autem hæc sunt gravia, quæ de tributis pauperum eodem libro disputat?

Illud indignius ac perniciosius, quod omnium onus non omne sustinent: imo quod pauperulos homines tributa diuitum premunt, & infirmiores ferunt sarcinas fortiorum: nec alia causa hæc sit quod sustinere non possunt, nisi quia maior est miserorum sarcina quam facultas. Res diversissimas dissimilesque patiuntur, invidiam, & egestatem. Invidia est enim in solutione, egestas in facultate. Si respicias quod defendunt, abundare arbitris: si respicias quod habent, egere reperies. Quis

æstimare rem huius iniquitatis potest? Solutionem sustinent diuitum, & indigentiam mendicorum. Plus multo est quod dicitur sum, adiectiones tributarias ipsi interdum diuites faciunt, pro quibus pauperes solunt. Sed dicas, cum ipsorum maximus census sit, & ipsorum maximæ pensiones, quomodo id fieri potest, ut ipsi sibi augere debitum velint? neque ego id dico quod sibi augeant. Nam & ideo augent, quia non sibi augent. Dicam quomodo. Veniunt plerumque novi nuncij, novi epistolarij à summis sublimitatibus missi, qui commendantur illustribus paucis ad exitia plurimorum. Decernuntur his nova munera, decernuntur novæ indictiones, decernuntur potentes, quod solvant pauperes: decernit gratia diuitum, quod pendat turba miserorum. Ipsi enim in nullo sentiunt quod decernunt. Sed non possunt, inquis, non honorari, & liberalius accipi, qui fuerint à maioribus missi. Estote ergo vos, diuites, primi in conferendo, qui estis primi in decernendo. Estote primi in largitate rerum, qui primi estis in liberalitate verborum. Qui das de meo, da & de tuo: tamen rectissime quisquis ille es, qui solus vis capere gratiam, solus patereris expensam. Sed ad quiescimus pauperes vestra diuites voluntati: quod pauci iubetis, solvamus omnes. Quid tam iustum, quid tam humanum? Grauant nos novis debitis decreta vestra, facite saltem debitum ipsum, vobis nobiscum esse commune. Quid enim iniquius esse aut indignius potest, quam ut soli sitis immunes à debito, qui cunctos facitis debitores? Et quidem miserrimi pauperes sic totum hoc, quod diximus solvunt, quod qua re vel qua ratione solvant penitus ignorant. Cui enim licet discutere cur solvatur, aut cur permittitur explorare quid debeat? sed tunc id evidentissime proditur, cum invicem sibi diuites irascuntur, cum indignantur aliqui eorum, quod sine consilio aut tractatu suo aliqua decreta sint: tunc à quibusdam eorum audias dici; ô facinus indignum, duo aut tres statuunt quod multos necet: à paucis decernitur, quod à multis miseris dependatur. Honori enim suo unusquisque diuitum præstat, ut nolit aliquid se absente discerni: non iustitiz, ut iniqua nolite se præsentem constitui. Denique quod in alijs reprehenderunt, ipsi postea aut pro contemptu præteriti vitio, aut pro potestatis præsumptione constituunt. Ac per hos inf-

infelicissimi pauperes sic sunt quasi inter concertantes procellas in medio mari positi; nunc istorum scilicet, nunc illorum fluctibus obruantur.

Hæc ille ut plurimum aufert. Itaque ubi alius qui suaviter diceret, blande se insinuaret hominum mentibus, per cuniculos oppugnationem moliretur vitiorum, & sepe habita ratione humanæ imbecillitatis non nihil indulgeret, compateretur, amanter moneret, cautiones, & præsidia aduersus errores summa facilitate præscriberet; Qui austerè dicit, sola vitatur, ubique cauterium, & chirurgiam adhibet, raro fomentis vitatur.

Hæc ratio tractandi animi humani non adeo felix est, pauci enim inveniuntur apud quos ita agere conueniat, & quos ista remedia non magis vident, quam curent. Itaque præclarissime monet D. Augustinus.

August. e.
pist. 64.

Non asperere, non ducere, non modo imperioso ista tolluntur, magis docendo quam iubendo, magis monendo quam minando, addit, *ne nos ipsi in nostra potestate, sed Deus in nostro sermone timeatur.*

De excessu austeritatis, & agresti Characterè.

CAPVT IX.

Verum austeritas suam prætexit aliquando excusationem, fortasse non iniustam, nam boni multum habet, ut quæ plurimum sepe præ se ferat grauitatis. Sed aliud est dicendi genus in austeritatis excessu positum, quod agreste nominatur, & illud quidem deterrimum; continet enim obiurationes sine ratione, & modo.

Agrestis igitur talis est, qui præterquam quod vastus, & deformis est, habet quandam naturæ ferociam, & animi prope eifranti rabiosas emissiones; ut qui non amore, & studio virtutis, aut ex officij ratione reprehendit, sed prauo quidem stomachi morbo, & qui non Deum offensum doleat, sed priuatis iniurijs, aut commodis omnia metatur. Itaque irascitur, & excandescit, si auditores minus auscultent aut reuerentur. Si quid in suis hortis diruptum, si quid ex utensilibus furto subductum, si quid pecuniæ quam sperabat excidit, aut aliquo modo laesus est, inuectiuas habet subrafficas in latrones, & aperte conuiciatur

canes molasses, & lupos, & tigres, & lycanthopros, aut quid simile per contumeliam homines appellans. Hæc quidem loquentia tota Canina est, & longe à factorum oratorum virtute difuncta.

De delicatis & assentatorijs, & quam periculosa sit hac dicendi forma.

CAPVT X.

In contrarijs militant castris blandi, & facti, & periculosissime quidem militant in sinu voluptatis, & deliciarum: Quo in genere fuerunt Principes aliquot Arrianorum, & sunt etiam hodie molliores hæretici. Tales igitur sunt qui specie corporis pulchelli, cultu ipso magis decore quam viros deceat instrueti, rerum omnium copia affluentes, ad delictatores assentatiunculas, & aurium lenocinia compositi, toti sunt mellei, toti byssinis verbis opulenti, austeri igitur quælibet fugiunt, grandes illas, & atroces Prophetarum sententias, quibus minæ & terrores intentantur mortalibus, de suis chartis expungunt, raro de morte, & inferis sermones inferunt, vel si quid necessario de ijs dicendum sit, mortem credo (ut olim Ægyptij) faciunt argenteam, & eius speculum aureum, gemmisque distinctum, ne si tristius spectrum fuerit, ipsi, qui hæc audiunt, in morbum incidant. Tum interos etiam vernant i oratione prosequuntur, & Phlegetontis citros igneos more Pœtarum ludentes depingunt.

Sed omisis his sermonibus, ut qui etiam nimis videantur austeri; si quid apud Ethnicos auctores molle, delicatum, vernans, pictum, effluens, calamistratum: hoc totum sibi debere putabunt, & consecrabuntur quidem fabulas, quæ multum admirationis habeant, & fabulas adtexent verba recens cula, inter cathedras molliores, & non nihil etiam vnguentis delibuta: tum verbis adstruent numeros, quibus ne Malthinus quidem molliores habuit.

Nil tunc opus erit, ut vngues mordeant, aut frontem feriant, cum vox lenissimo tinnitu tota procurret tanquam ad sonum tibarum, nisi forte interdum aspergantur aliqui assentus ex Ouidij Metamorphosi, & Heroidum Epistolis perquam lamētabiles, ubi Ariadne de Thesei perfidia queratur, & Venus Adonidem lugeat;

Iugeat: tūm erit opus delicatissimo quodam linceo, eoque apprime vnguentato, vt sudorem excipiat, qui ex tam delicatis membris in hac orationis palestra fluxerit.

Non erit hic expectandum vt de pœnitentia dicant, & ieiunio; nam & illi Pœnitentiam odere tanquam furiam ex vetere tragedia, & ieiunium perhorrescunt, vt olim pueri Manducum. Nec mirum, nam ex eorum sensu yna lachrymula, quæ forte ex alicuius mulierculæ oculis inter præclaros illos affectus stillabit, restinguet omnia inferorum busta. Ieiunio autem quid opus est quo canes exanimantur (inquiunt) & relegant in insulas Hypocritarum?

At cum de vitijs agunt, parum abest, quin Deos faciant, sicut & multa fecit antiquitas, quæ nondum tamen erat ingenio tam sagaci, & perpolitio. Quod si meretricios aliquot adhuc reclamante conscientia terreat, sint omnia protinus alba. Et hæresis dicatur zelus, & stoliditas ingenium, & Epicuræa vita, libertas: quid enim facilius est quam personatos inducere in scenam errores? Et si adeo turpia sint, vt colorem non admittunt, certè dicetur esse peccatū naturæ quoddam profluuium, quod totum Christi sanguine abstersum est. nec pietatis nostræ eget instrumento, sic igitur miseri perducunt, & perduntur. *Vt, qui consuunt puluillos sub omni cubito manus, & faciunt cervicalia sub capite vniuersæ aetatis ad capiendas animas.*

Adulatorum conuersionandi genus reprehenditur. Ezech. 13.

De facietis, & an facietia Christianos oratores deceant.

CAPVT XI.

Proximum blandis facietorum genus, quod est à Catholici doctoris maiestate perquam alienum, hæreticis tamen admodum familiare. Nam cum ad restinguendos omnes pietatis igniculos, & rerum diuinarum sensum stirpitus de humanis euellendum pectoribus Comiartes sint potentissimæ, hoc primum excogitauit Dæmon, vt per facietorum ceremoniarum irrisionem, turpesque facietas, ad hæresim spargendam sibi viam communiret, tum eandem iam disseminato errore constanter retineret. Itaque omnes ferme hæreticorum ministri sunt ineptè faciet,

Facietia, vt Comi. Hæretici faciet.

& proteruè dicaces, auentque sæpe ludere, & rancidos aliquot iocos spargere, in clauas Ecclesiæ, & Petri cathedram, & summi Pontificis crepidam, & indulgentias, & rosaria & habitum religiosorum, & ignem purgatorium, & si quid simile. Eò autem quisque facundior est, quò pluribus his condimentis orationem intingit, quibus si fuerit destitutus, instar est implumis auiculæ.

Alia autem (inquam) est ratio apud doctores Catholicos, qui cum fermè toti sint in graui genere dicendi, & ad sanctioris disciplinae normam compositi, nullum tam inertibus facietijs locum relinquere. Si qui tamen inueniantur, qui vel quod ita ficti sint à natura, vel quod putent inesse in istis iocis ad insecandos animos plurimum vrbanitatis, ijs vtantur in temperantijs, malè sibi malè auditoribus consulunt. Nam ridiculis sæpius adhibitis, tum præsertim si ista è triuijs perita, ad humilè securarum vitam paulisper accedant, omnes quotquot antea fuerint excitati, protinus hebescent pietatis aculei, tum auctoritas, & existimatio dicentis, faciliè deperdetur.

Nulline igitur (inquires) sunt apud doctores Ecclesiasticos sales, quibus interdum orationi viror quidam delectationis aspergatur? sunt vero, sed quinam, vsu parci, sententijs in ipso ludo graues, verbis modesti, & qui, non ex risus lacrima, sed ex nobili quodam ingenio fluere videantur. Exemplum sit istud ex D. Augustino, libro de opere monachorum, vbi grauitè infectatur quosdam monachos crinitos, qui vt desidijs vitæ speciosum titulum prætenderent, laborem manuum condemnabant, & cæli auihus iactabant se perfimiles, quæ neque serunt, neque metunt. Hic in eorum desidijs, & promissos capillos ludens: *An ista (inquit) vacandum est, vt nec consortes operentur? an quia Evangelicas volucres imitari se dicunt, quasi deplari timerent, ne volare nō possint.* Deinde eorum rationem exagitant. *Iam illud dici nō potest quàm luctuose ridiculum est, quod rursus inuenerunt ad defensionem crinum suorum. Virum (inquiunt) Apostolus prohibuit habere eorum, qui autem se ipsos iam castrauerunt propter regnum caelorum, iam non sunt viri.* Mox erumpit in exclamationem, *O Dementiam!* & cæc. in quibus iocos magna proterus grauitate temperat. Est illud venustum exemplum, quod affertur ab Aenea Syluio, de concionatore Alberti primi, qui Imperatori, & Proceres conspicatus oscitantes, vt si-

Monachi desidijs exagitantur ab Augustino.

August. Sales.

Aeneas Sylu. l. 3. com. in Panorm.

pe fit, concionem audientes coartata voce exclamauit. *Quaritur saluarine Principes possint?* & re agitata in utramque partem, excubosque audientium somno: *Quidni, ait, possint? si modo baptismo suscepto in cunis vagantes moriantur.*

De suauis & cultis.

CAPVT XII.

Concionatoris suauis & honesti, cultus character.

Verum si delectationis etiam queruntur aucupia, non est longè delectandum ad vitia præsto sunt oratores, & ij ex laudato genere, qui saluberrimis præceptis aspergant iucundum quoddam lenocinium mellitæ orationis. Tales autem sunt, qui appellantur iuues.

Primum sunt lenissimis moribus præditi, ingenio miti, & tractabili, natura comes, & facundi, erga omnes quantum possunt benefici, in communi hominum consuetudine faciles, & prudentes, disertis, vultu ipso semper ad serenitatem composito tranquilli, & qui verè philtrum habeat tantò potentius quãto fuerit dulcius. Ij cum natura propter summam ingenij tranquillitatem ad mansuetiores litteras sint opt. mè compositi, postquam ad tam felix, & liberale solum culturæ decor accessit, eadundum eloquentes, non quidem ex eorum genere qui frangant pulpita, & multo sudore vestes impluant, sed qui lenissimo tractu semper æquabiles fluant.

Dicunt igitur rationibus bonis, speciosis, & quæ secum illecebræ aculeos habent, non multa solent aggerere, non inconcinne disparia coagmentare, non coherentia inepte diuidere: sed vt in delectu rerum sunt splendidi, ita in dispositione prudentes. Verbis porro sunt admodum tereti, mites, candidi, & sine redundantia copiosi, dulcibus quoque figuris mixtice temperati, periodorum anfractu non vasti, sed modica conclusionione lenes, spiritu, voce, vultu, oculis, gestu denique moderati, & multum amabiles: & si rem attentius consideres, videbis in eorum oratione castas quasdam veneres, & gratias non quidem violentè accersitas, sed quæ naturæ propensionem consequantur, crebrius efflorescere.

Itaque ad argumenta nobilia, panegyricæque orationes aptissimi sunt, ad insectationes vitiorum controuersas quæstiones congressus,

& pugnas, vbi grauius anhelare oporteat, non ita instituti, irascuntur tamen nonnunquam, nam vt apes, & si multum mellis habeant, suum tamen in melle, & floribus retineat aculeum: sed cum natura sint perquam benigni, si quid durius dicant, aut stomachentur acris, non sunt ijs præferri, qui homines non vitia terribiles, imò videntur ad tempus personam assumpsisse, quæ non potest esse diuturna. Longè sunt feliciores in affectibus suauitatis, nam si quid amanter dicendum, si quid mansuetè conquerendum, si quid mitius deplorandum, in hoc regnant, & mentem suauissimè ferunt. Præterea nacti sunt, vt plurimum magnam rerum opulentiam, & quasi ex auro, atque argento supellectilem oratoriam, quò fit vt orationem egregijs sententijs atollant, venissent similibus, historiarum suauitate perfundant. Ad summum, vt eos tibi vno aspectu subijciã, similes mihi videntur amoenissimo Aumini, putã Peneo, qui inter Ossam, & Olympum decurrit, collibus dextra læuaque molliter curuis, per apparatusissimas agrorum delicias mollissimis flexibus oberrans labitur. Sic illi purissimo tractu orationis per opulentas eloquentiæ gemmas effluunt, & auditores suos incredibili quadam Suada rapiunt.

Sunt enim in tractatione humani animi perquam felices, neque existimandum est concionatoribus Catholicis rem esse semper cum feneratoribus, & hominibus, & ijs qui carceri nautico sunt mancipati, sed occurrunt sæpe homines bene morati, magna vitæ innocentia præditi, & ad satus sapientiæ excipiendos idonei, apud quos iracundi, vehementes, clamosi, austeri, non multum possint, contra suaues eos melius excolant, & cum fructu delectent.

Affectatus.

CAPVT XIII.

Simia quædam est eius virtutis affectatio, sed longe differunt à suauibus molles, & affectati, contra quos à nobis superiori libro copiosius disputatum est. Illi magnas habent orationis diuitias, sed honestas & solidas hi puerilis quoddam eruditionis choragium. Illi quicquid habent, hoc tanquam propriam hereditatem possident, fuit enim à felici ingenio, eoque non intemperanter culto: At hoc videas vt plurimum in aliquot recentiorum libris

libris volutatos adumbrata leuius eloquentia & adscititijs ornamentis iuuenilius luxuriare. Illi verecundas nacti sunt gratias, & dicunt quidem suauius, sed cum dignitate copulant suauitatem; hi sunt in ipsa affectatione sine fræno verecundia impudentes. Illi dispensant elegantias, & colores, hi sine villo delectu passim offundunt: Illi dicunt argumentis prudentibus, & splendidis: hi puerilibus, & frivolis. Illi tractum habent orationis cum vi iudicij diffusum, hi per abrupta quocumque ingenij calor tulerit, rapiuntur. Illi seruant orationis decoram castimoniam: hi troporum vsu pruriunt insolentius. Illi figuras temperant, hi obliuunt. Ad summum illorum oratio videtur honesta matrona cum mundo sibi debito: horum meretricias olet pyxides, & vestem refert, quæ parum deceat pudicam.

racula quæ legerint, & audierint, in vnum fasciculum non sine fructu colligunt: aspergunt etiam aliquando narrationes ex peregrino instrumento, quæ non adeo accurate cû Chronologia consentiunt, vt Augustum Cæsarem cum Sybilla, de Christo colloquutum, & templum Pacis ea nocte qua Christus natus est cecidisse, & Romulum de suo imperio consulentem responsum accepisse *duraturum donec virgo pareret.*

Hæc dico non parui quidem faciens hominum pietatem, quam omni scientiæ opulentia longe constat esse maiorem, verum cum in tam sagacem, & fastidiosam ætatem incidimus, pijs etiam concionatoribus magna prouisione opus est, vt videant quid, aut quomodo dicant, ne si quid perperam, licet sincero animo attulerint, in contemptum ministerij cedat.

De pijs, & simplicibus oratoribus.

CAPVT XIV.

Concionatores pijs & simplices. **S**Vnt & quidam pijs, homines animæ vt plurimum mitissimæ, & candidissimæ, qui cû se totos religioni, vitæque æteticæ studiis addixerint, similem quoque animo afferunt orationem. Sunt autem ferè boni, creduli, & ad lachrymas faciles; non habent tam lautum, & copiosum literarum instrumentum, quas & multi nescire maluerunt, vel si habent, non ostentant. Querunt enim non alta, docta, aut curiosa, sed humilia, pia, simplicia. Non multum curant quid textus ferat Chaldaicus, aut Missale Mozarabicum, an Symmachi versio cum Aquila consentiat, & an **קקן** *kikjon* apud Ionam cucurbitam, aut hederam significet. Verum toti versantur in religiosis meditationibus de præsepi, infantia, vita, morte Christi, & de venerandis quidem eius cruciatibus tractant sepius, tum de nouissimis, morte, iudicio, purgatorio, inferis, & beatitudine cœlesti verba lubenter faciunt. Mox hominum peccata, & flagitia deplorant, ad poenitentiam reuocant, & sui similes cunctos ferè desiderant. Dicunt autem ea non quæ ex varia librorum lectione conquieserunt, sed quæ secum ipsi sunt meditati, & si simpliciores quidem fuerint, loquuntur stylo humili, tenui, inornato, & plerumque dissoluto, valde delectantur exemplis, & omnia mi-

De pijs grauibus.

CAPVT XIV.

Concionatores pijs & graues. **A**liud est genus piorum concionatorû, qui prudenter, & robuste sunt pijs: nam illud quidem habent cum primis commune, quod curiosa oderint, torique sint in pijs argumentis: verum quia multum habent cum pietate ingenij, ac doctrinæ, & si id minime videri velint, dicunt ardore quidem magno religionis, sed sententijs, viuidis, motu graui, castè, prudenter, circumspectè, & si quidem ad graues secundi generis proximè accedunt. Est sane hæc pietas optimum omnium instrumentum, nam cum eruditio, eloquentia, industria, & cætera humana præsidia tanquam leues flosculi decidant, nisi de cœlo irridentur, sola pietas perpetuum obtinet cum Deo commercium, vnde & diuturnior est, & longe quam cætera fructuosior.

De doctis.

CAPVT XV.

Concionatores docti & graues. **N**on est ea mihi mæs doctos illos cœcio, *Concionatores docti & graues.* natores carpere, qui suæ quoddam doctrinæ temperamentum, cum pietate, prudentia, grauitate condiunt, viros omni ho-

F ffff 2 note

nore præstantes: sed fingo mihi, quod animo liberum est, doctos aliquot sine iusta prudentia, & pietate ad concionandi munus accedere, qui se ingenij, & eruditionis profuuo permittant. Tales ferme erunt, qui à puero bonis literis instructi, omnium scientiarum curricula sint ementi, & tantam vndique rerum opulentiam congesserunt, vt vix se capiant: Itaque quod didicerunt ex magna fecundi pectoris abundantia plenius eructant.

Loquentur sæpius Latinè, Græcè, Hebraicè, nonnunquam Arabicè, & Syriacè, varijsq; idiomatibus concionem intingunt: putes te Geryonem illum poetarum audire, qui ore triplici dueros eodem tempore fundat sonos. Habebunt frequenter in ore versiones Theodotionis, Aquilæ, Symmachi, Chaldaicam paraphrasin, & cæteras, quas aut castigabunt, aut conciliabunt. Addent etiam multa ex manuscriptis quæ dicunt nondum vulgata typis, aut certè Græcè minime edita, & in hac, vel illa Bibliotheca asseruari, puta Lexicon Cyrilli, Victorem Presbyterum in Diuum Marcum, Balsamonem ad Canones Apostolorum, Breviarium Adesporon, aut Rabbi Mosè Ben Maimon, qui nuper fuerit ex Oriente asportatus. Sunt autem in examinandis auctoribus accurati, in refellendis acres, in conciliandis prudentes: notant porro ex qua editione legerint quod afferunt, & quo libro, quo capite, quo versu inueniatur, tum addunt irrepisse errorem, quem sic ex Græcis codicibus emendari oporteat.

In historijs sunt apprimè versati, & Chronologiam quidem accuratissimè discutiunt, tum frequenter sermonem inferunt de aunis Nabupalassatis, & Cyri, tridentque eos, qui dicunt Platonem in Ægypto Hieremiam conuenisse, Cyclos, & Eclipses diligenter inquirunt, & expendunt, an vera sint omnia, quæ Andreas Hierosolymitanus de ratione inueniendi circuli solatis tradiderit: oderrunt sensus allegoricos, & exiles ingenij argutias, & ea quæ multum habent floris, literalem sensum sagacissime perferunt, & ex varijs versionibus eruunt, Concilia, & ritus Ecclesiasticos egregiè norunt, tum hæreticos in ratione controuersiarum potenti sæpè plaga feriunt. Asserunt autem nonnunquã similitudines ex omnium artium instrumento delibatas, vt qui penè omnia nouerint, & ex manuscriptioribus literis multa quoque aspergent. Et vt se aliquando plebi accommodent, dicent

nonnihil tenerum, & moratum, sed tum videbuntur extra suum elementum peregrinari, nec tam felices habere emissiones. Nã dictione sunt pressi, considerati, enucleati, tono vocis quales solent esse boni anagnostæ, gestu etiam perparco. De ijs queruntur rudiores eos nimis latinè loqui, etiam si tum Græcè fuerint loquuti. Hi autem qui nominati haberi inter doctos volunt, lubenter eorum conciones frequentant, aiuntque ita esse concionandum, & si quæ sint ambitiosæ eruditionis foemina prædicant se lubenter audire viros doctos, recteque intelligere, licet ac 37 quidem, vt ait Comicus, intelligant. Qui tamen prudentius iudicant, rectè putant huiusmodi viros multæ, & profundæ lectionis, accuratiquè iudicij esse in scholis, & scriptis admirabiles, ad concionatorum genus orationis, quæ res tota est popularis, minus aptos.

De semi-doctis.

C A P V T X V I.

E St aliud præterea Doctorum genus fingamulatum, & quasi rectorio inductum. Tales sunt, qui à teneris non iecerunt scientiarum fundamenta per solidum, neq; linguarum se varia cognitione excoluerunt. Itaque consecrantur ferme riuulos, in quibus seculsa teneatur aquila, fontes autem prorsus ignorant. Multi sunt in recentiorum libris, eosque nauiter compiliant, maxime si qui locos communes scripserint, & vt sunt sæpè ingenio non infelici, & venusta oris facundia, dum hæc efferunt, dicuntque volubilius, ab ijs, qui minimè intelligunt, putantur multa legisse, nam & antiquos auctores identidem appellant, & quos vix fama compererunt, ita referunt, ac si in eorum libros commentarios edidissent. Verum periculum est aliquando, ne suam infertiam apud doctos prodant, vt cum primis apicibus delineata apud eos, qui collegerunt, inueniunt auctorum nomina, & D. Augustum (ita enim sæpè appellatur Cæsar Augustus) vsurpant pro sancto Augustino, & si quis auctor tres tantum libros scripserit, ipsi quartum, aut quintum proferunt, tum si quid ab eo Græcè, aut Hebraicè dictum, id corruptis verbis pronunciant, & in acceptu grauitè titubant, denique cum à Chronologia dicunt maxime distantia, & Cæsarium veterem

veterem cum iuniori confundunt: Germanum sacrarum literarum sensum, non adeo curant, sed multa per accommodationem dicunt.

Amant autem ferme rationes frivolas, quæ multum speciei, parum soliditatis habeant, ut quæ ex Cabalistarum penitioris serinio sunt petite, quæ cum dicantur, oraculis videantur simillima. Ad summum ut intrudant levis aliquid doctrinæ choragium, mirabiles plerumque faciunt excursions, & dissentanea quæque copulant.

De curiosis.

C A P V T XVII.

*Curiositas
ridicula.
Quærit
hoc cap.
lx.*
IN vitioso quoque genere sunt nimis curiosi, qui solent in quæstionibus parum fructuosius plurimum temporis terere. Quærent igitur an ligno interfectus fuerit Abel, & qua ligni specie, ex qua arbore fuerit excisa Moyses virga miraculorum effectrix. Tum dicent hanc quæstionem antea agitatam ab Antonio Consule vrbis Romæ, & Haccadon huic petitioni ita satisfacisse.

*Haccadon
apud Ga-
latim. c. 17.
6. 16.*
Quod me rogas de virga Moyses tibi notitiam dare, dicam tibi quod de hoc scriptum reperit à Rabbi Simeone filio Iohai in investigatione secretorum dicitur. Virga illa qua Moyses, & Aaron miracula faciebant in terra Egypti, & postea in deserto floruit, gemmasque edidit, ab ea arbore excisa est, quam Deus Moysi ostendit in deserto, ut aquæ amaræ dulces fierent. Et hæc arbor excisa fuit ab arbore vitæ, quæ in paradiso sita erat, Angelorum manibus. Quam quidem miserunt Adæ, cum ille misisset Seth ad paradysum filium suum misericordiam Dei imploraturum de suo peccato. Dixeruntque Angeli, Seth, ut plantaret hanc arborem. Quæ quam primum fructum faceret, misericordiam Dei in eum descenderent, aperirenturque portæ cæli, quæ obsertæ sunt. Hanc autem arborem seu potius ramum accepit Seth, plantavitque in deserto, quam postea Moyses inuenit, & ex ea virgam suam excidit.

*Mem. l. 8.
65.*
Hæc pretiosa fabula cum narratur aures implet admiratione, & obstupescunt qui audiunt, quod tantum & tam mirabilis historiae arcantum tamdiu latuerit. Idem plerumque sortè examinabat genealogias Iudæorum, &

quærent cur Panther ab Hebrais Dominus noster fuerit nominatus, & verè ne Panther atavus sanctissimæ Dei Matris fuerit. Tum de persona Christi, & Beatae Virginis nimis multa expiscabuntur, & scire auebunt quas illa vestes & calceos habuerit, an secum in Bethlemitana peregrinatione bouem & asinum duxerit, aurumne in massa, an nummos aureos à Magis acceperit, quæ quidem, vel certè non dissimilia plerumque ab ijs qui historiam tractant, ex destinata opera quæri obiter, aut si ineptè fuerint dicta, refelli possint. Tamen in concionibus nisi res admodum postulet, hæc argumenta prolixè discutere curiositatis plurimum, parum certè fructus habet. Præterea si viderint auditores prurire rerum curiosarum desiderio, afferent ex historia naturali quicquid erit abditum, & incredibile, agitant quæstiones Theologiæ & Philosophiæ, non tam ad doctrinam, quam ad pompam, vagabuntur per omnia terrarum imperia, & si qua minima data fuerit occasio, huius vel illius imperij Principes à primo ad ultimum perconsentent. Tum ut arcana etiam dicant omnibus ignota, *Quinquaginta prudentia portas, & triginta duo iuera sapientia addita Hebraica nominibus, cum magna ostentatione memoria numerabunt.*

De scholastico genere oratorum.

C A P V T XVIII.

SVccedunt deinde scholastici, quod verbum ne quis secus accipiat quam intelligam, non nihil distinguendum est. Primum igitur dicti scholastici viri multæ in omni genere literaturæ, & politioris etiã elegantia, quod superius ostendisse me recorder, nunc autem nomen remansit penes eos qui Theologiam docent in differendi subtilitate positam, viros doctos, ingeniosos, acres, & omni honore dignos, quorum exquisitissima doctrina in decus, & utilitatem Ecclesiæ longè lateque permanavit. Ex eorum schola procedunt nonnumquam concionatores, qui vel sub ipsa adhuc studiorum incude positi, vel certè calentibus etiam tum altioris doctrinæ vigore ingenijs, rebus optimis parum prudenter vtuntur.

Afferunt enim ad aures plebeias reconditas ex Theologiae instrumentis quæstiones, de

scientia Dei, de prædestinatione, de libero decreto, & cæteras huiusmodi quaestiones, de quibus late, quasi in ipsa schola differunt. Nam & varietatem sententiarum tum verorum, tum iuorum explicant, confutant aliena, sua confirmant, exhibent etiam verba scholæ in alieno idiomate peregrina, & horrida, quæ omnia tam fastidii plena sunt, quam fructus vacua. Nam ut grauioris est concionatoris ecclesæ ex Theologia quaestiones interpretari, nonnumquam magno sapientiæ, & eloquentiæ mansuetioris condimento: Ita profecto has confectari morosius, vbi neque res, neque auditores postulant, multum habet vanitatis.

Longe etiam deterius faciunt adolescentes, qui ex Philosophiæ circulis recentes, si forte aliquid quod ad Philosophicam palestram attingat, inuenerint, in hoc excurrent, & cum per antiperistasin dixerint Catholicorum ardorem inter hæreticas prauitates augeri, tum explicabunt quid sit antiperistasis, & quid de ea veteres Philosophi senserint, & cum agerent in Euangelio de signis in sole & luna; tum erunt siderum meteororum rationes fusius explicandæ: hæc enim leuius delibata, vbi & res ita postulare videtur, habent aliquid gratiæ, & doctrinæ, contra putidius inculcata, non modo non delectant aures auditorum, sed oratorum produnt infantiam.

Nec minus ridiculi essent, qui ad ostentationem Rhetoricæ, notarent inter concionandum quod essent tropi, & figura Prophetarum, crebroque dicerent, hoc esse metaphoram, illud antonomasiam, istud verò streptolyton. Omnino enim si quæ occurrunt concionatori ex varijs scientijs, aut artibus obiter perstringenda, nunquam sunt more scholastici interpretis enucleanda curiosius.

De popularibus.

CAPVT XIX.

Concionatores populares.

Oronidem his ideis imponat popularitas, præclara certe virtus dicendi, & maior ad conciliandos animos, quam quicquam nutet, est sermonis quædam ad hominum sensus accommodata facilitas, quæ rebus, & verbis, si non instructa curiosus, fuit tamen omnino beatus.

Cave autem popularitatem, cum humili-

tate dictionis confundas: humiliter siquidem loqui rudes possunt, populariter dicere, non nisi nauis oratores dici possunt. Proficiscitur enim hæc virtus à felici ingenij fecunditate, & magna quadam industria cui continuis exercitationis labor quasi cumulus accesserit.

Populares autem eiusmodi ferme sunt. Primum ingenio illustri, facili, copioso, ad omnes motus flexibili lautum habent scientiæ instrumentum, quod & si minimè (propter hoc genus dicendi populare) videatur imperitus. Tamen si quis propius consideret, facile deprehendet eos magnarum artium semibus orationem, mentemque perspetam habere. Prudentes omnino sunt, & morum, studiorum, affectuum, consuetudinumque humanarum peritissimi, & acri ut plurimum *parata*, quæ rerum imagines tanto seruet tenacius quanto exceperit felicitus. Verum supra cæteros industria pollet mirabili, qua & intimos hominum sensus, quos videntur, statim delibant, & ipsi quasi Protei, non quidem ad caliditatis flexus & illecebras, sed ad hominum salutem procurandam in omnes vertunt formas, *Omnia fene omnibus salti*. Idcirco in regendis hominum animis, quibus nihil est ferè morosius, omnium mihi videntur felicissimi. Dicunt argumentis, non tam speciosis, quam fructuosis, magnum habent rerum delectum, dispositionem aptam, & concinnam, dictionem felici quodam profluvio æqualiter fusam, non grandem & cothurnatam, sed neque humilem, aut strigosam, aut attritam, præciantur aptè, narrant dilucidè, præciantur acriter, mouent etiam potentius. In conformatione imaginum, & descriptionum sunt mirifici, quamquam nihil affectant puerilium, in similibus ingeniosi, in ethopejs & moratis orationibus regnant: Actione sunt non molli & curata, & polita ex schola, sed quæ multum libertatis, & sui iuris habeat. Vocem autem in tam varios flexus, & modulos concidunt, ut non vna loqui persona videatur, præcipue si quid moratum narrant. Tunc enim videntur soli scenam exhibere varijs colloquijs verborumque velitationibus distinctam, quod fit ut sine fastidio, longe aliter quam cantores audiantur.

Et de Idea quidem satis: nunc si quis à me quaerat, quæ dicendi ratio perfectissima sit, eam esse arbitror, quæ à vitijs seiuncta, earum quæ supra commemoratæ sunt virtutum maiorem temperiem habeat. At vero quia operosa res

vnum

vnun præstare in omnibus, idcirco rarissimum est absolutum omni ex parte nancisci concionatorem.

Nunc talem fuisse Chrysostrum son- tendemus, & cum duabus maximè rebus vis concionatoris contineatur, virtute, & elo- quentia; Diuum nostrum in vitroq; magnum libet ostendere.

*Chrysostrum magna mens magna eloquen-
tia seminarium.*

C A P V T XX.

*Animus
in hac vi-
ta duobus
coloribus
pingitur.*

Primum & maximum magnæ illius elo- quentia seminarium est magnæ cuius- dam mentis excitata perfectio, quam in S. Chrysostrum fuisse per insignem dictorum factorumque constantiam, splendor, & veritas, clarissimis monumentis testatum posteris reliquere. Certè quamdiu his corporum compa- gibus tenemur inclusi, mentem cœlestis au- ræ particulam videre non possumus, ex quo fit, vt qui ex hominum contubernio discedunt, antequam quidpiam effecerint, quo diuinos illos sensus quibus altissima quæque ingenia dicuntur esse reserpta, posteris aliqua ratione delibandos traderent, vitam nullis eruditio- nis, aut virtutis coloribus impressam, tanquam Mathematicorum inanem lineam videantur confecisse.

At verò qui se clarissimarum virtutum no- bilissimarumque artium ornamentis locuple- tarunt, ij profecto iure existimantur, non in aere pinxisse, sed ætatem quasi illustrem tabu- lam exquisito colorum flore descripsisse, vt mentem ipsam, quam cernere aliter non pos- sumus, in aspectu ponerent. Duo sunt autem præcipui colores, quibus se in hac vita cœle- stis pingit animus, virtus, & sapientia, quas in S. Chrysostrum singulares & propè diuinas admiramur.

*Chrysostrum pietas, & consociatio cum
Deo.*

C A P V T XXI.

Atque vt eas quas sacris oratoribus ne- cessarias imprimis virtutes prudentis- simi viri iudicantur, obiter attrecte-

mus, certè suavis cum Deo consociatio appa- ratissimis cœlestium rerum delibata volupta- tibus, summi illius ætheris instar esse creditur, cuius motu ceterarum virtutum quasi stella- rum perpetua conuersiones, per fixas hône- statis leges gloriosissimè decurrunt.

Fuit autem hæc virtus in Chrysostrum non obscura, cuius animus perpetua rerum di- uinarum contemplatione quasi catenis aureis religatus, hærebatur origini suæ Deo, & nullum habebat cum terris commercium, nisi quod aut huius mortalitatis necessitas extorque- bat, aut regina virtutum factorumq; omnium charitas præcipiebat. Mentem quippe quasi purissimi nitoris speculum nullis rerum hu- manarum sordibus iafuscatum æterno numi- ni prætendebat, vt eius radijs collustratus, quod è cœli duxisset contubernio, hoc cum- lata quadam mensura spargeret in terras. Quamobrem eo ipso tempore, ea ætate, qua iuuenes calcato virtutis fœdere præferoces per medias voluptates indomitæ permotibus veluti quadrigis inuehantur, is vt vitam sum- marum artium præsidij, contra vim impo- tentis adolescentiæ muniret, non se ijs quibus frui poterat delicijs addixit, sed intra mona- sterij septa conclusus, in hac fragili corporis argilla cepit Angelorum vitam cœlestesque delicias meditari.

Totus nempe erat in vigilijs, totus in ora- tionibus, totus in maximarum rerum com- mentatione, hinc illa lux, illa sapientia, ille ar- dor concionum, illæ lachrymæ, quas vbertim hominum flagitia deplorans effundebat. Præ- terea quod ad sancti viri pietatem indicandam non mediocriter facit, vt erat in Diuum Pau- lum ardentissima quadam charitate, eius effi- giem in eo ipso loco habebat, vbi sancti cor- puseculum continuis laboribus atque vigilijs confectum (fuit enim somni inter ceteros parcissimus) quiescere solebat. In hanc ille imaginem, cum Pauli epistolas perlegeret, oculis atque animo defixus, quasi ipsum viuum, atque spirantem intueretur consule- bat, alloquebatur, orabat, exosculabatur. Quanti autem orationis studium fecerit, & quo animi ardore in ceteros propagari volue- rit, testantur ea quæ posteris reliquit con- scripta de orando Deo monu-
menta.

*Act. A-
post. ho-
mil. 44.
D. Pauli
imago.*

*Damasc.
orat. 1. de
imaginib.
Baron. an.
407. 14.*

Chry-

Chrysofomi temperantia, & frugalitas.

CAPVT XXII.

Alebat hanc orationem insignis victus frugalitas, quam ille tota vita excoluit, vt quæ grauissimorum studiorum comes esset perpetua, magnumque conferret ad contemplationem adiumentum, sic enim se res habet, vt scripsit S. Nilus, *Sobrii mens, vt stella sereno caelo fulget dulcis.* Contra qui culinae nidore, gulæque vaporibus obsessus tenetur animus, quid potest sua natura dignum, quid splendidum commentari? Faciebat hæc cibi parsimonia, vt non lubenter conuiujs interesset, sed cum leuissimo cibo naturæ satisfecisset necessitati, in suam se iucundissimam illam mentis solitudinem totus abdebat. Quamobrem illi qui eius innocentiam furiosissimis maledictis considerunt, accusatores inter cætera criminationum capita, illud non omiserunt. *Quod hospitalitatem deseruit, solus studens comedere.*

Vide Baron. 407

Calliodorus hoc ipsum stomachi debilitati à plerisque ascriptum commemorat, de quo etiam valetudinis incommodo quentur epist. 6. ad Olympiadem.

Ab ipsis mortis ianuis reuocatus hæc ad te scribo: (Deinde) Hyems enim grauior, quam solebat exorta, grauiorem quoque nobis stomachi hyemem inuexit: nihiloque melius, ac commodius, quam qui mortem obierunt, immo etiam grauius hos duos menses confecerit. Hactenus enim lucis huius vltura fruebar, vt malorum quibus vndique afficiebar, lenis afficerer.

Quo autem odio prosequeretur intemperantiam, testantur eius homilic contra luxum, ebrietatem, & crapulam acerrimo stylo conscriptæ, quin frequenter mouebat. *Gula terminum praesigendum esse, natura parcimoniam.*

Homil. 13. ad Philip.

Palladius qui eius vitam per dialogum conscripsit, hæc de eius victu inferant. Ipse solus edebat, vt ex parte noui, ob istiusmodi causas. Primò quidem ob calorem capitis abstemius erat, nisi quod in æstu, eo quod Diarrhodon appellatur, utebatur. (Est autem *Diarrhodon* vini species ex rosis compositi) Secundo quoniam infirmitatis cuiusdam gratia, eius ordinem desiderabat, adeo vt sæpius quæ fuerat parata in-

grata viderentur, & quæ non aderant, inquit oporteret. Deinde plerumque cibi oblitus ad vesperam vsque ieiunabat, partim occupatus Ecclesiasticis curis, partim spiritualibus intelligendis abstractus. Contendebat enim, vt eum nihil sacratum literarum præteriret.

Tanta autem fuit vitæ puritate, vt ex quo baptismum accepit, nunquam omnino iuraret, aut aliquem iurare compulerit, aut mentitus sit, aut cuiquam maledixerit, aut scutilla locutus fuerit, aut iocos admiserit.

Inueni. Mis. in pra. Spirit. c. 130.

Chrysofomi prudentia, & de concionatoribus iudicia.

CAPVT XXIII.

Verum licet permulta, eaq; splendide virtutes nõ parum in eo obineat commendationis, vna tamen inter ceteras in 2. elucet prudentia, cuius præsidio ille, quas in star micatum fideri collucere videmus, omnes honestatis diuitiæ reguntur, instruntur, & summa quadam suauitate dispensantur.

Inclusus variis famularum spiritus astris, lingue suum ceteris moribus urget opus.

Quæ tus autem huius virtutis vigor fuerit in sancto Chrysofomo, testantur & ea, quæ de concionatorum virtutibus non minus magnificè, quam fructuose multis in locis inculcat.

Tria censebat esse sacri oratoris officia præcipua, arguere errantes, obsecrare iustos, increpare sceleratos.

Vitam rectam optimum syllogismum.

Concionatoris qui humiliter assentirentur, aut iucunda cuique loquerentur, dicebat esse ad populum hæc potius quam concionatoris, eosque miseros, infelices, & proditores appellare non verebatur.

Sentebat monendos esse cum charitate errantes, quippe, vt aiebat, Magnus Doctor est charitas.

Laboriosum esse oportere concionatorem, & sedulum, tanquam Christi Apiculam.

Eundem sciscitari oportere de moribus populi, non ex curiositate, sed ex salutis provisione.

Temerarium esse qui se periculo frustra ingereret, cū nulla causa, aut necessitas postularet. Si Deo vero de Dei gloria, pietate, & utilitate hominum ageretur, tanta facilitate corpus exuendum, quantum

quantia

optima
ho. in Psal.
115.

Cauendam sacro Oratori in carpendis vitij
Hom. 3. iracundiam, sed quod olim Phinees fecit, iugu-
ad Tit. landum, & non irascendum. Hoc est, scelerat
Hom. 6. verbi diuini gladio sine ulla vitiosa animi com-
2. in Tim. motione perimenda, ne quis increpationis pra-
Hom. 8. in textu suam explere videatur cupiditatem.

2. ad Tim. Inter concionandum personas nominatim non
27. in 1. esse perstringendas, sanare enim oportet errantes,
Corinth. non efferare.

Maiorem concionis partem moribus recte im-
pendi.

Tria ad ciuitatis perfectionem esse necessa-
ria, pietatem ciuicum, misericordiam in paupe-
res, nouitatum detestationem.

Ecclesiastici balbutiendum saepe cum populo
quo fit fructuosior.

Eundem oportere summa patientia esse pra-
ditum, & tranquillo animo more presencorum
expectare, donec pascas se in vete induant.

Caneat omnino concionator a vanitate, &
delicij duobus scopulis in illo concionum freto
vehementer periculosus. Studeat tamen valetu-
dini, quo suo ministerio deserviit alacritus possit.

Nec facilem, nec omnino duram auresm ha-
beat ad ea qua deseruntur crimina.

Chrysostomi humilitas.

CAPVT XXIV.

Nitebantur autem eximia virtutes in-
signis modestia, demissionisq; radici-
bus, quam a puero vehementer ad-
mauit, nam cum parentes pro suae nobilitatis
splendore eum lauto quodam seruitio stipa-
tum vellent scholas frequentare, totam illam
humanarum rerum pompam modestissimus
adolescens repudiavit, & vix eo adductus est,
vt vno duntaxat famulo vteretur. Cumque
magnum illud ingenium quod supra aetatem
se efferebat, non possent homines non admi-
rari, crebrisque gratulationibus prosequi, ob-
latos sibi etiam tunc in hoc primo aetatis li-
mine magnos a scholarum moderatoribus
honores ferre non poterat; sed grauare adeo
sustinebat, si qui modo comiter abijci non
possent, vt eum facile intelligeres onera, non
honores gerere. Quamobrem eo tempore quo
de ingenij claritate, praestantissimaq; eloquen-

tia spes omnium maximae adblandiebantur, se
in solitudines proripuit, vt humanam gloriam
forti animo calcatam subigeret. Quanto vero
hominum conatu ex ea vita quam elegerat
tranquillitate ad sacerdotia, curasq; Ecclesia-
sticas sit prouectus, nemo nescit. In amplissi-
ma porro dignitate collocatus ita se gessit, vt
Non sua sagena immolare, quod vetatur in sa-
cris; sed contentissimo quodam animi ardore
in Dei gloriam niti videretur. Itaque plausus
& acclamationes oderat, humanas laudes re-
spuebat; Nullum illi acroama durius qua di-
ferti laudatoris oratio, nihil modestis auribus
grauius qua assentatio videbatur. Contra acer-
bam exilij ignominiam, angores animi, corpo-
tis iam aetate & morbis confecti cruciatus suas
existimabat delicias, & haec quidem magno
conficientiae theatro contentus patientissimè
deuorabat, vt nec vellet in publicum si posset
affluere constantiae famam. Nam & in epistola
ad Olympiadem ait, se in suis arumnis volu-
tate, & exultare, quasi ingentes nactus esset di-
uitias, tum praecipit, vt haec contineat, nec cui-
quam enunciet, imò etiam eorum ora qui haec
narrabunt, comprimant.

Habacuc.
1.16.

Vide ep.
14. ad
Olymp.

Eiusdem constantia, & grauitas.

CAPVT XXV.

Vertum, vt cum de rebus ipsius agere-
tur, nihil erat humilius, sic vbi Dei
caussa & religio suadebat, nihil erat
altius, nihil constantius. Equidem miror ho-
minem inter haec aulae fulgura & coruscationes,
inter excullam vim procellarum, inter
iactus fulminum, iam iclum, iam fumantem,
iam nefarijs illis tædis in sanctissimum caput
iniecctis ardentem, omnes scelerum machina-
tiones, & omnes imperiorum fastus, veluti
ruentis in se caeli pondus ineluctabili quodam
vigore spiritus excipere.

Quis enim non suscipiat primum magni
illius Ioannis cum Gaina congressum? Venit
homo Arianus Constantinopolin Arcadij Im-
peratoris tumens amicitia, magnum aliquid
anhelans, adumbrata bellicarum rerum glo-
ria circumfluens, ingenti aulicorum satellitio,
& Arianis clientibus quasi canum gregibus
vndique succinctus. Et ne quid ad singularem
malitiam deesset, quæsitam seelere potentiam

Vide
Theod.
l. 5. c. 32.
Baroniam
400. 42.

Ggggg larua

larua quadam sanctitatis, & quietis publicæ velare nititur. Templum Arianis postulat, nuntiat Imperator, angitur, quo se vertat nescit, paternæ quippe pietatis non pressa ad exigui temporis recordationem, sed ad omnium sæculorum memoriam inusta recurrerant vestigia: Contra vero terrebant potentissimi hominis artes, qui si repulsam ambizioso stomacho minus concoqueret, verendum erat ne summam auctoritatem, quasi arcum intentum in Imperatorem verteret, & res imperij iam concussi, non mediocriter attereret: Accedit Chrysostomus ille antea contemptus, & pannosus Anachoreta, prodit in medium, congregatur, pugnat, reprimit furor, frangit audaciam, arrogantissimum hominem quasi puerum virga compescit. Tum fremente invidia, exultante nostrâ religione, fauente cælo, bonis omnibus plaudentibus, hæreticorum petitioni securim iniicit, & Ducem numeroso militum satellitio terribilem, in eâ ipsa urbe, in qua iam sibi pene sedem moliebatur imperij, vagum, contemptum, eiecitum, basilicæ atque adeo sacrarum religionum immunem, irritum, extorrem facit. Tanta est, & tam efficax inermis sacerdotis pro Deo armata constantia

Quid deinde, quomodo flagitiosos primariorum hominum mores, & quomodo effusam cleri licentiam, quomodo funestissimas ex veteri illa immanitate oppressorum *Harpayas*, à quibus tenuis plebeculæ sanguis innocentissimus exsugebatur, fuerit infectatus, quam acer, quam velox, quam animosus illis obstitit, quis ignorat? Sed quia palmarium obtinet constantiæ, cæcibus illa cum Augusta concertatio, lubenter cætera prætereo. Coniux Arcadij Eudoxia mulier, & sexu ipso, & supra sexum arrogans, ingenio sæua, ira effrenata, auaritia insatiabilis, imperij præterea auctoritate quasi funestissimo telo in omnes bonos armata.

Zof. l. 5.
sam de-
scribit.

Socrat. Primum Eunuchorum, & muliercularum
l. 6. c. 16. septa famulatio, deinde furiosorum satellitum, & quod miserius est pudendorum Episcoporum seruilibus adiuta ministerijs Chryso-
Zof. l. 8. 20 stomum aggreditur, nec iam Callitropes
Baron. ad vineam, & pauperum prædiola deporat animo, sed in ipsas aras, & æterni numinis honorem iniuriola, statuam illam argenteam luctuosissimæ tragediæ, & acerbissimorum dolorum fontem, non longè à tremendis Dei altaribus dedicat.

an. 404. 3.

Hic hominum concursus, hic plausus & clamores, hic saltatorum & histrionum spectacula, hic femimortuæ profanæ gentilitatis reliquæ excitantur. Quid faciat Chrysostomus? assentetur? præmium est assentationi propositum amplissimum sanè sacerdotum: contra si reluctetur, non est tam ignarum, ut non videat impotentissimæ mulieris furias omnes esse excipiendas, & aut vitam extorrem subeundam, aut mortem forti animo oppetendam. Sed tacere non poterat, quem humana maior de cælo vis animabat, obstitit, arguit, inceptat, Augustam Ecclesiæ aditu prohibet, non illum diadematis fulgor perstrinxit, non satellitum minæ teruerunt, non inflexerunt amicorum lacrymæ, non concurrantium aduersus se Episcoporum fremitus infregerunt, non mouerunt iniquissima in infantis caput coniecta torres concilia, non exilia, non solitudines, non erema, non cruciatus, Archiepiscopum de illo altissimo constantiæ gradu deiecere, omnes suo corpore exceptit in se coniectas volitantium quasi furiarum faces, omnia vidit, omnia petulit, omnium telis unum caput opposuit, ut si posset conicitarum in Ecclesiam incendium suo cruore restingeret.

Eiusdem Zelus.

CAPVT XXVI

ERAT porro beatissimi viri pectori fax quædam diuini amoris infixæ, quæ noctes diesq; nouis ignium succrescens alimentis, suas vndiq; terrarum flammæ ventilabat. Amor scilicet ille est, quo tanquam spirabili natura viuunt Angeli, quo sancti inardescunt, quo quicquid est puriorum in terris mentium validissimè fauciatur. Arque ut cælum pro igne solem habet reliquorum moderatorem luminum, fontem lucis, somitemque ardoris sempiterni. Hic vero mundus inferior nactus est illud elementum acre superius, cuius inter cætera potentissimus est dominatus. Sic is qui à nobis videri non potest, intelligi tamen potest, mentium quidam à concretionem corporis secretarum mundus, pro Sole & igne, pro flammis & radijs vnum Amorem sortitus est purum, velocem, æthereum, synceram quandam diuinitatis portionem, cuius beneficio mortales penè in ipsam
Dei

Dei naturam transfunduntur.

Hoc amore deflagrabit Chrysoſtomus, qui commodatus videbatur, non datus his terris, vt in animos hominum eas quas ipſe è cælo hauſerat faces, perpetuo quodam motu ſpargeret. Quamobrem tamdiu hic aſiſe, quamdiu vixit, & quoad licuit, inſtar puriſſimi ſideris creditum ſibi orbem luſtrauit, dedit obſcuris lucem, ægris medicinam, miſeris ſolatum, ſaſtiditis gratiam, omnibus ornamentum, atque naturam.

Et certè mirum eſt quo pacto vir ille curis animi, corporiſque laboribus confectus, hoc ſedis triennio tanta geſſerit, quanta vix crederet poſteritas, niſi incorrupta hitoriarum fides reſtaretur.

Fuerunt illi tam breui annorum curriculo, aduerſus hæreticos Catholicosque Episcopos, tyrannos, barbaros, ipſam demum Eudoxiam, quæ omnes immanitate ſuperauit, crebra, & formidoloſa certamina: Is tamen inter tot rerum aſperitates, quæ fortiſſimi cuiuſque animum frangere, atque induſtriam debilitare potuiſſent, non modo non elanguit, ſed alacrius etiam ſuorum laborum curſus incitauit, & quæcumque ab optimo, ac vigilantiffimo Epifcopo erant expectanda, hæc ſumma fide, incredibili conſtantia, fruſtu etiam copioſo ſuo gregi præſtitit. Quanto amore hunc diligeret, eiufque ſaluti proſpectum cuperet, teſtantur etiam illæ voces ex homilia quadageſima quarta in Acta Apoſtolorum.

Iam (inquit) Dei gratia nobis tertius in hoc munere exactus eſt annus. Per triduum, vt ſcitis, ſæpè etiam per ſeptem dierum ſpatium hortamur, monemus, reprehēdimus, increpamus, lachrymas fundimus, quas malo tamen ne quis in deteriorem partem capiat, meæ ſolitudini quam pulpito credere. Iam eò ſum adductus, vt propè mihi de mea ſalute deſperandum ſit, quorſum? quia dum me vobis impendo, dum res veſtras deploro, dum totus vobis ſeruiſ, ſit, vt nec mea luceam, nec planè curem; ſi vos temperatis, præ lætitiæ dolores & cruciatus meos non ſentio: ſuo minus, etiam is qui inde redundat dolor, mearum miſeriarum ſenſum obrundit.

Et in ſermone, antequam iret in exilium, iſta ſunt ardentiffimi affectus. Vos mihi Patres, quo pacto poſſim omnium veſtrum obliuiſci? Vos mihi vita, vos mihi ſplendor nominis, vos gloriæ patrimonium. Et ego veſtri

cauſa paratus ſum, vt milles mactet, nec vllam exiſtimo hinc me exhibere gratiam, quando ſic demum debito munere perfungar.

Quantum autem rerum hoc amoris perpetuo deflagrantis ardore geſſerit, eius acta declarant.

Huius ſuaſu Arcadius Imperator, cum intellexiſſet complures ſuorum, vel in aula militantium, vel magiſtratibus fungentium, eſſe hæreticos, & ſpeciem duntaxat prætulſſe Catholicorum, eoſdem magiſtratibus pulſos, pecuniæque multatos penitus repudiavit. Huius opera Scythæ Arianiſ erroribus irretiti, poſtquam cum per interpretem verba facientem audiuere, reieciſtis erroribus in Eccleſiæ Catholicæ ſinum confluxere. Huius induſtria Nomades mitioribus ingenijs imbuti, ſanctiſſimas religiones à viris Apoſtolicis, quos in illam regionem Chryſoſtomus delegauit, ſuſceperunt. Huius ſtudio Marcionitarum hæreſis nondum in fomite præfocata, ſed peſtiferas ventilans flammas, Imperatoris edicto compreſſa eſt. Huius ſtudio monachi in Phœniciam, non ſine diplomatiſ Imperatoris ad demolienda idolorum ſana, cum operis quibus mercedem Chryſoſtomus lætiſſimarum Martonarum ſumptibus procurauit, miſſi ſunt. Et ne quid vacaret eius charitas incredibilis, quæ nunquam ſolet feruari, ipſe inter ſui exilijs acerbiffimos ſanè dolores, captiuos ex Iſauris barbaris redimebat, ſuiſque reſtituebat ſedibus, tam egenti turbæ corrogatis quibus poterat pecunijs humanarum ſolatia miſeriarum ſuppeditabat.

Marcus
Diacon.
in actis.
Porphy.
Baro. an.
.oo.
Theod. l.
3. c. 30.

Theod. l.
5. c. 9.

Eius ingenium, & ſacundia.

C A P V T XXVII.

Eius ingenium ſtatim atque perſpectum eſt, placuit, & digna viſa ſunt opera, quæ in arce eloquentiæ ponerentur. Iſidorus Peluſiota in epiſtola ad Orphelium, commendat in Chryſoſtomo linguæ ſacundiam, ſententiarum pulchritudinem, argumentorum denſitatem, quæ in ipſo etiam adoleſcente doctiffimos viros ait ad ſtuporem vſque demiratos.

Quanti verò Chryſoſtomi eloquentiam fecerit Libanius, ea tempeſtate ſophiſtarum omnium maximus, teſtatur eiufdem epiſtola

Ggggg 2

ſtola

ὁμοί
ἐμοί
πατέρεσ
ὁμοί
ἐμοί ὁμοί

ſtola ad Ioannem, quæ apud Iſidorum quoque legitur his ferme verbis.

Cum pulchram illam tuam, & elegantem orationem accepiffem, vitis quibuſdam, qui & ipſi ſunt orationum opifices, atque architecti eam legi, quorum nullus omnino fuit, qui non gaudio ſubſiliret, & acclamaret, & ea omnia faceret, quæ homines admiratione percuſſi, & quaſi attoniti facere ſolent. Eo igitur eo nomine vehementer lætor, quod ad forenſem operam in qua arte ſpecimen edis ingenij, demonſtratum quoque dicendi genus adiunxeris. Atque te beatum duco, qui ad hunc modum laudare queas, & item eos qui talem ſuarum laudum præconem naſti ſunt. Patrem ſcilicet qui imperium dedit, & filios qui acceperunt. Baronius hanc orationem tantopere laudatam à Libanio, ſcriptam putat à Chryſoſtomo in laudem Valentiniani ſenioris, & eius filiorum Gratiani, atque Valentiniani, quo tempore Ioannes annum ferme ætatis vigefimum primum agebat.

Et primæ quidem illæ viſæ ſunt ſurgentis veluti ingenij faces, at poſtquam clariffima in doles coeleſtis ſapientiæ nobilitata eſt inſtrumento, ea dixit, & ſcripſit quæ cum ſingulari admiratione memoria ſæculorum intuebitur. Quis enim fecunditatem illam ingenij vehementer non miretur, cum Nicæphorum Calliſtum audiat prædicantem, ſe mille Chryſoſtomi libros legiſſe, & Suidam aſſerentem eundem tot exaraffe volumina, vt per cenſeri numerus facile non poſſit.

Anianus
ad Oron-
tium E-
piſcopum
vixit an.
400. vide
Sigebertū.

De eius ſtylo Anianus videtur præclare iudicaffe cum dixit: Chryſoſtomo illud quaſi peculiare cuſtodit, ac proprium, quod cum ſemper ſollicitus fit, ſemper vigilans, & noxiæ ſtuporis inimicus, nuſquam tamen eius oratio in pompam eleuatur dicentis, ſed tota ad vtilitatem aptatur audientis. Eſt enim ſtylus ipſe Eccleſiæ auribus accommodatus, priſcum illud, ſed eruditum dicendi genus exprimens, medius, æqualis, maturus, pudicus, alienus ab omni iniuriæ culpa, pompaque luxuriæ, non ſqualidus quidem, nec tamen floridus, non impolitus, ſed neque nimia ſubtilitate limatus, non aſperitate horridus, nec tamen amœnitate laſciuus, maximam vbique copiam, admirabilemque indicans facultatem, nuſquam tamen ambitionem. Eo fit, vt eum magis ſimplex lector intelligat, & laudet diſertus. Denique & S. Baſilij admirabilem illam curam loquendi, & plauſibilem Antio-

chi pompam, & ſublimem illum Gregorij cothurnum facile intelligas, hac Ioannis mediocritate ſuperata.

Hæc ille appoſitè quidem & verè, hanc enim dicendi rationem præcipuè conſecutus eſt Chryſoſtomo, quanquam ſi propius rem conſiderare velimus, nullum perfectio inuenimus genus eloquentiæ, nullam elocutionis virtutem, in qua non ſit eximie verſatus, quod lubet aliquot eius exemplis comprobare.

Chryſoſtomi grauitas in dicendo.

C A P V T XXVIII.

Flumen illud beatæ orationis Chryſoſtomo ſemper magis cordi fuit, quam in concilio dicendi genere contorta ſententiarum grauitas: neque tamen omnino hæc eloquentiæ forma caruit, ſed cum apud Principes viros agendum fuit in ponderoſam ſententiarum denſitatem orationem collegit. Talia Exprefſa ſunt quæ contra Cainam fertur ingenti animo dixiſſe. Erras Caina ſi amicitiam Imperatoris in tuæ impietatis ſatellitium conuerſis. Non licet Imperatori facere quod petis, non licet ei, qui pietatem colere inſtituat, contra ſanctiſſimas religioſas aliquid moliri. Templum tibi in vrbe dari poſtulas? En tibi apertum eſt, ingredere, preces funde, nemo prohibet.

Sed alterius es ſectæ, (inquis) & æde facta tibi opus eſt, in qua cum tuo comitatu rebus diuinis opereris. Quo nomine hoc requiritis? Maiora ſunt ea ſcilicet quæ pro imperio militiæ geſtiſti, quam quibus tantillum gratiæ denegatur. Tu igitur nihil te præriorum putas dignum his rebus geſtis accepiffe? Vnde hæc Ducis dignitas? vnde nomen Conſulatus? Nihil dico inſultandi cauſa, ſed tamen modieſtiæ tuæ eſt cogitare quis nunc ſis, quis olim fueris; quæ antea tibi egeſtas, quæ nunc rerum omnium abundantia, & vt paucis dicam, quo nunc cultu incedas, & quibus antea veſtimentis indutus iſtrum traieceris. Si tuorum officiorum meminiffi, tot vero beneficiorum es oblitus, ingratus es.

Hæc planè ſapiunt mentem excelſam, grauiſſimisque cogitationibus exaggeratam, nec minus habent præſequeſtas, & grauitatis, quæ apud

apud ipsum Imperatorem dixit contra Arianos.

Metaphr. in vita Chryf. Ba- ron. an. 400. 89. Dic (amabo) Imperator, si quis huic pulcherrima corona, quam geris in capite quaedam abiecit, & obscurus lapides inter clarissimam gemmarum lucem inferuisset, videretur hoc tibi esse tolerandum? Cumque animos hac petitione suspensos tenuisset, ipsumque haberet Augustum dictis annuentem, tum assumpsit.

Tu vero non existimas Deum irasci, si in hac ciuitate, in hoc Imperij & gloria domicilio, inter hunc syncerum honorum cœtum, tam diu pateris corruptam, & depositam partem residere? quo sane dicto tanta efficacitate in ipsius Imperatoris pectus penetravit, vt Arianos imprimis nobiles vrbe expelleret.

Maieestas Eloquentia in Chrysofomo.

C A P V T XXIX.

Typus de incomprehensibili. Dni nar. ad popul.

Solet nonnunquam in argumentis speciosis versari, & in ijs remissa tantisper contentione sermonis, quem λόγον ἀνωτισκόν vocat plenius se diffundere. Tales sunt sermones de incomprehensibili Dei natura, in quibus se ait cœlestes choreas duxisse, quasi in florētissimi prati amœnitate, ἡσπίρ ἰν λιμῶνι τινί τῶν γραφῶν. Nec immerito, fertur enim, & volat, & longè supra populares sermones erigitur, dum agit de illa συγκατάβασι, & de natura Angelorum, eorumque cognitione: hæc maximè Dionysium sapiunt.

Oration. aduers. Iudæos.

Serm. 3. de incomprehensibili. Dni nar.

Εἶδες χάριτι καὶ ἐνταῦθα συγκατάβασιμ, ἀλλ' ὁμοίως, καὶ αὐτὰ αἰ διωάμεις χαλύπυσσιν ἔαυτὰς ταῖς πτέρυξι, δι' οὐδὲν ἔτερον, ἢ διατῆτο, καὶ τοιγε θεράταται, καὶ γνασικώταται, καὶ χαθάρωταται, quâquâ de illa συγκατάβασι prudenter mens Chrysofomi intelligenda est, ne quid subit erroris. Sed notè hic interpretandi locus, hæc obiter perstringimus.

Elucet præterea eius maieestas in narratione, & hypotyposi splendarum historiarum ex biblijis, quales sunt de miraculis in Ægypto, supplicio trium puerorum, & similibus, sic enim ille oratione, quod nemo læditur, nisi à seipso, quæ quia Græcè longiora sunt, Latine subijcio.

Διατερίζεται ἡν φλόγα νεφέλη.

Determinabat enim flammam nubes vndique impendens, & omnibus illis populis gesta-

toriz domus instat erat. Neque verò noctu face indigebant, quæ tenebras discuteret, sed erat eis columna ignis, fons stupendæ lucis in duplicem vsu, tum vt luceret, tum vt iter dirigeret. Neque enim lucida duntaxat erat, verum etiam omni viæ duce certius infinitum illum populum per saxa, & solitudines ducebat. Ibant non terra solùm, sed etiam mari quasi terrâ. Ausi sunt transcendere fines naturæ, cum sæuū pelagus pedibus peragrent, quasi per firmam petram iter facerent. Cumque illis substratum esset elementum illud, solidam terram, camposque supinos, & agros imitabatur: cum verò hostes exceperet, tum maris vices exequabatur: Illis qui ppe fuit vehiculum, hostibus ipso- rum sepulchrum, illos summa cum facilitate transiit, hos maxima cum vehementia submersit. Qui fuerat hætenus sine lege aquarum impetus, virorum ratione præditorum atque prudentissimorum ordinem, & obsequium præ se ferebat, cum iam custodis, iam carnificis vicem obtineret, vnoque die contraria repente præstaret.

Quid commemoram petras, quæ fluuios effuderunt aquarum? quid nubes volucrum, quæ corporum multitudine terram texerunt? Quid miracula patrata in Ægypto? quid prodigia quæ cõtigerunt in solitudine? quid trophæa, & incruentas victorias? Tanquam enim choreas ducerent, non bellum gererent, ita aduersos domuerunt, ac dominos quidem suos sine armis superarunt, qui verò extra Ægyptū cum ipsis pugnarunt, eos tubis canendo psallendoque vicerunt: & totum illud spectaculum chorea potius erat, quàm bellum, in initiatio magis quàm pugna.

Et de fornace Babylonica.

Quid verò illorum trium puerorum, dic mihi, virtuti superfusa tot mala offecerunt? an non adhuc adulescentes, & admodum quidem teneri, immatura ætate graue illud subiere supplicium, & diurnam captiuitatem, à patria, domo, templo, altari, sacrificijs, libationibus, ab ipso quoque Psalmorum cantu? Non enim illi domo duntaxat eam ob causam arcebantur, sed multa quoque diuini cultus interdicebantur genera. An non barbarorum manibus dediti sunt, lupis potius, quàm hominibus, & quod est grauissimum, in tã longè distitas, ac barbaras abducti terrarum oras, in seruitutem grauissimam, non magistrum habebant, non Prophetam, non Principem? Non enim est, inquit, Princeps, neque Propbeta, Ggggg 3 neque

In tract. quod nemo læditur, nisi à seipso.

Amplificatio à persona. A re, existit grauitas.

neque dux, neque locus sacrificandi coram te,
 & inueniendi misericordiam. Quin etiam in
 domum regiam, tanquam in scopulum, ac præ-
 cipitium, & pelagus saxi petrisque sub aqua
 latentibus refertam, introducti sunt, sine gu-
 bernatore, sine ptoetâ, sine nauis, sine velis
 seuum illud mare nauigare coacti, atque in
 aula regia, tanquam in carcere inclusi. Cum
 enim philosophari nosset diuinitus, rebus
 humanis, & omni vanitatis fastu superiores,
 accessionem malorum, etiam illam commo-
 rationem esse existimabant: Si enim foris fu-
 illent, in domo priuata, maioris liberta-
 tis spes affulisset; at verò introducti in illum
 carcerem (carcere namq; omnem illam splen-
 doris, & magnificentie speciem, & præcipi-
 tijs scopulisque nihil censebant esse melio-
 rem) continuò grauem difficultatem sustinue-
 re. Rex enim eos suæ illius Sybariticæ impu-
 ræque, & prophanz mentis iussit esse parti-
 cipes, id quod eis interdictum erat, & morte
 grauius videbatur: ac solum velut agni in medio
 tot luporum erant inclusi. Necessè erat aut
 fame tabescere (imò verò ad mortem rapi)
 aut prohibitos cibos degustare. Quid ergo fa-
 ciunt iuuenes, orphani, captiui peregrini, serui
 illorum qui hæc imperabant? Non existima-
 runt necessitatem sibi ad defensionem suffice-
 re, neque tyrannidem eius, penes quem sum-
 mum erat imperium: sed omnia moliantur, vt
 peccatum effugiant, omni licet ex parte de-
 ferri. Neque enim pecunijs persuadere pote-
 rant, vtpotè captiui: non amicitia, & familia-
 ritate, vtpotè peregrini non potentia superare,
 vtpotè serui: non multitudine vincere, vtpotè
 tres tantum.

ἀφ' ὧν
 γίμω, ἢ
 ἀπὸ τῶν
 πικρῶν
 ἰατρῶν.

τῶν βοιω-
 τῶν ἀνὰ τὴν
 ποταμῶν.

ὁ ἑκαπ-
 τῶν.

Suspendit
 animos.
 Plena ma-
 iestatis
 amplificatio.

Per subie-
 ctionem.

Accedunt igitur ad Eunucho, qui eam
 potestatem obtinebat, eique verbis quod cu-
 piunt, persuadent, hominem timidum, deque
 salute sua sollicitum, & metu mortis penè ex-
 animatum: *Timeo enim ego, inquit, dominum
 meum Regem, ne quando videat vultus vestros
 macilentiores præ cæteris adolescentulis coactis
 vestris, & condemneris caput meum Regi: Eo
 timore liberant, vt daret ipsis eam quam pete-
 bant gratiam. Ac postquam omne officium fe-
 cissent, Deus quoque deinceps fecit suum. Ne-
 que enim solius Dei erat præclarum illud fa-
 cinus in his, quorum gratia mercedem illi e-
 rant acceptuū, sed exordia proficiebantur
 ab illorum animo: quæ cum præstitissent gene-
 rosam ac fortem, Dei fauorem sibi conciliarunt,
 & ad finem, quod moliebantur, perduxerunt.*

Vides, qui se ipse non lædit, ei neminem a-
 lium detrimento esse? Ecce enim nec iuuentus,
 neque captiuitas, neque orbitas, neq; exilium,
 nec solitudo, & destitutio eorum, qui ad ipsi-
 stantem, nec mādaturū graue, nec magnus mor-
 tis timor, qui eunuchi opprimerat animum,
 nec paupertas, nec paucitas, non denique quod
 in medio barbarorum essent, non quod hostes
 haberent dominos, non quod in ipsius Regis
 manus essent traditi, neque cognatorum om-
 nium absentia; neque Sacerdotum, & Prophe-
 tarum & aliorum, qui curam ipsorum gete-
 bant, alienatio, nec libationum, & sacrificio-
 rum cessatio, neque templi & Palmarum erep-
 tio, neque quidquam horum eis nocuit; sed
 tum maiori gloria fuerunt, quam cum ijs re-
 bus in patria sua fruerentur. Hoc primo certa-
 minæ perfectò, insigni corona redimiti, lege in
 aliena quoque regione seruata, conculcato ty-
 ranni mandato, victo daemone terrore, neque
 villo illa ex parte damno affecti, quasi domi fe-
 derent, & omnibus illis fruerentur, opere ita il-
 berè perfectò, ad alios rursus agones sunt vo-
 cati.

Iterum erant iidem, & certamen priore dif-
 ficilius ipsis proponebatur, caminus incende-
 batur, barbaricus aduersus eos exercitus cum
 Rege instruebatur, velut in acie, tota Persica
 potentia incitabatur, omnia ad vim, ac frau-
 dem, ac vim ipsis afferendam comparabantur,
 diuersa cautionum genera, varia suppliciorum
 formæ, minæ aspectus omni ex parte terribilis,
 & verba aspectu terribiliora: sed tamen quo-
 niam semetipsi non prodiderunt, nihil inquam
 damni acceperunt: qui etiam coronis quam
 priores fuerant, illustrioribus redimiti sunt.
 Vinxit enim eos Nabuchodonosor, & in ca-
 minum coniecit, non tamen damno, quin po-
 tius etiam commodo affectis, & illustrioribus sed-
 didit. Cumque nec templum (iterum enim se per
 eadem dicam) neque altare, non patriam, non commo-
 sacerdotem, non Prophetas haberent, in aliena, remota
 & barbara regione in medio camini, totiusque reperiunt
 illius exercitus, Rege harum rerum auctore quod in
 spectante, splendidum statuerunt trophæum, laudibus
 & insignem reportarunt victoriam, quam
 omnium sæculorum memoria
 celebrabit.

* * *

Vehe.

Vehementia Chrysofomi.

CAPVT XXX.

Vehementia in orat. I. in Iuda. Eijf. & funda.

Præclare omnino Chrysofomus oratione 2. aduersus Iudeos comparat concionatores cum pastoribus fistula simul, & funda instructis. Itaque quamdiu noxiæ bellug nihil afferunt molestiarum sub licem, aut populam strati, fistula canunt, sinuntque oues liberè, & pro suo arbitratu pascere: Verùm simul atque senserint alicunde luporum incursionem imminere, mox abiecta fistulâ fundam arripiunt, & omisso calamo sustibus, & laxis obarmant sese, quoque sepius consistentes, magno emisso iubilo, ingentique vlulatu vociferantes, frequenter ipso clamore fetam priusquam irumpat, abigunt.

Rom. 2.4. in epist. ad Rom.

Hoc ipse sepius præstat, modo enim ad piorum solatium, & cælestis latitiæ fructum, suauissimis affluit orationis lenimentis, modo in hominum flagitia, & errores, aculeos potentissimos erexit. Plenus est istis exemplis, nec diu nobis in profluente querenda est aqua, videri quo spiritu in adulteros hæc dicat.

Enscruia in scortatio. Item ad uiterij & fornicationi.

A malis conuiuijs malæ vobis libidines, hinc lasciuia, hinc vxores contemptæ, hinc scorta in pretio, hinc domorum euerfiones, hinc scortum, ac deorsum voluntur omnia.

(Deinde:)

Puro ac illimi fonte relicto ad eloacaram cœnæ currius: Cœnæ quippe scorti corpus esse nemo negat, vel te ipsum testem aduoco, qui in ijs sordibus es volutatus, tuâ conscientiam appello. Deinde non erubescis flagitium, non impurum te, non fecidissimo crimine contaminatum vides, Mox etiam pugnat acris.

Quid feminas, quod metere non licet: imo si messueris multum tibi dedecoris fructus afferet. Nam si peperit, tibi dedecus peperit, & puero magnam iniuriam, qui propter te notus, & ignobilis nascitur. Cui etiam si innumeras pecunias reliqueris, adhærebit tamen macula dedecoris tui, & propter te infamis domi, in vrbe infamis, in foro infamis, hæc ex scorto sit, siue ex ancilla futurus est. Tibi vero non vides perpetuam quoque inde infamiam creati, quam neq; viuus, neq; mortuus elues, etenim cum ex istius impuri cor-

poris vinculis excesseris, manebunt tamen post te tuæ turpitudinis monumenta.

(Tandem crimen auget à consequentibus.)

Quid igitur & te, & omnia hoc dedecore afficis, quid feminas aruum sterile, infrugiferum, atque vtinam non ipsum suos fructus perimeret. Sed proh dolor! Sæpe ante generationem cædes, scortum non permittis, vt scortum tantum modo maneat, sed ex meretrice facis homicidam. Sic ex ebrietate scortatio, ex scortatione adulterium, ex adulterio cædes, imo quidpiam eade immanius, quod quo verbo dicam nescio, ad enorme facinus, portetoso quodam vocabulo opus est. Cædes quod natum est occidit, hoc ne nascatur prohibet. Tu (& quis & quantus) donum Dei infamia, atque dedecore corrumpis, tu naturæ repugnans legibus, tu generationis promptuarium homicidiorum officinam facis, & mulierem, quæ ad generationem sobolis data est, ad necis artificium instruis. Nam misera libidinum victima, vt amatoribus perpetuo sit accommodata, & amabilis, & plus interim pecuniæ corrodat, in trepide facinus aggreditur. Et tu in mulierculam culpam reijcies, tua fraus, tuum scelus est, tu faces, & flammam in tuum caput congestisti.

droxid.

Quid dicam ex adulterijs pullulare idololatricam? Multæ siquidem vt amantur, incantationes, & libamina, & philtra innumeraque alia machinantur. Mox etiam parantur venena non fornicatio vtero, sed vxori miseræ, arque innocenti innumeræ struuntur insidiæ, & Dæmonum inuocationes, & mortuorum incantamenta, & bella quotidiana, & assuetæ contentiones, & odium inexpiabile.

Deinde rem indifferentem etiam mariti ipsi libidinem putant. Hæc oratio planè grauis, plena lacertis, & viribus.

Multa habet in idem arg. hom. 3. de penitentia. l. 5. t. 1. hom. de David & Saulo vehementer inuehitur in spectaculo.

Homilia septima in epistolam ad Colossenses acerbè inuehitur in luxum mulierum, quæ sibi matulas argenteas faciunt, his verbis:

Quid vero mulieres? (pudet quidem, sed tamen necesse est dicere) matulas faciunt argenteas, oporteret vos pudere, quæ hæc facitis, Christo esuriente tu ita indulges delicijs, imo vero dementiæ. Quasnam hæc luent pœnas? Deinde rogas, cur latrones, cur parricidæ, cur mala, cum Diabolus, vos ira agitet, atque discipat?

Nam mensas quidem, & discos habere argenteos, ne hoc quidem animo conuenit rectè philosophanti, sed totum est deliciarum. Im-

mun-

munda autem vasa facere argentea, nunquid est luxus, nunquid insanix, vel si quid insanix peius est. Scio derideri ab istis delicatis hanc orationem meam, sed dum profum, nihil curo.

Magnam re vera amentiam, magnum furorē procreant diuitiæ, vellent (opinor) si fas esset, terram esse auream, & parietes aureos fortasse, & cœlum, & ætrem ex auro. Quis furor, quæ amentia, quæ febris?

*Luxus
mulierum
carpitur.*

Alius perit frigore, qui factus est ad Dei imaginem, & tu matulas argenteas fabricaris. O fastum, & arrogantiam! quid amplius fecisset insanus, scilicet tanti facis excrementa, vt ea argento excipias? Scio vos audientes obtorpescere, sed obtorpescere debent, quæ hæc faciunt, & viri, qui morbis huiusmodi deseruiunt. Est enim hoc intemperantia, & crudelitas, & inhumanitas, & feritas, & petulantia.

Quæ Scyllæ, quæ Chimæra, quis Draco, vel potius, quis Dæmon hoc fecit? Quid prodest Christus? quid prodest fides, cum toleratur aliquis ex gentibus, imo verò non ex gentibus, sed ex Dæmonibus? si caput non est ornandum auro, & margaritis: qui argento vitur ad tam immundum ministerium, quam assequetur veniam? Non sufficiunt reliqua, quamuis nec illa sunt toleranda: Cathedræ, & scabellæ ex argento omnia. Atqui hæc quoque sunt amentix: sed vbiq; est fastus superuacaneus, vbiq; inanis gloria.

Ego vereor, ne ab hac insanix longius progrediens sexus muliebris monstrorum formã suscipiat. Vetsimile est eas cupere, pilos quoque habere aureos. Aut fateamini vos eò, quod dictum est, nihil esse affectos, & excitatos, aut incidisse in concupiscentiam, & nisi pudor retinisset, non recuississet.

Nam si audetis ea, quæ sunt his absurdiora, multo magis existimo eas pilos aureos esse desideraturas, & labra, & supercilia, & auro liquefacto totas illini, si autem non creditis, & existimatis me rideatē dicere, ego narrabo, quod audiui, imò verò nunc quoque est: Rex Persarum barbam habet auream ex lamellis auris instar pilorum ductis, sed iacet tanquam monstrum. Magna tibi laus Christe, qui nos, & sanos fecisti, & istis monstris liberasti.

*Persarum
Regis bar-
ba aurea.*

Animaduerte hic epicherematū denstatem, pugnacis animi calorem, & quasi incusam vim gradinis, aspergit tamen etiam iro-

nijs orationem, quæ sunt huic argumento percomodæ, inde, nec minus acer est, & plus habet γοφρὸν ἢ πρὸς.

At homilia de Dauide, & Saule grauitèr inuehitur in eos, qui frequenter spectacula.

Non metuis, non expauescis, dum oculis, quibus illic lectū est, quis est in orchestra spectas, vbi detestandæ adulterij fabulæ aguntur, iisdem hanc sacram mentem inueneris, vbi tremenda peraguntur mysteria? Dum iisdem auribus audis, & scortum obscenè loquens, & Prophetam, Apostolumque ad arcana sacram litterarum introducentem? Dum eodem corde, & lethalia fumis venena, & hanc hostiam sanctam, ac tremendam?

Austeritas.

C A P V T XXXI.

Habet quoq; sæpè multum in carpendis vitijs austeritatis, vbi nulla lenimenta adhibet, sed statim tris, & fecat, vt violentum morbum violento remedio opprimat. Tale est illud ex homilia 7. ad Colossenses.

Ecce suadeo, & iubeo, vt & faciei ornamentum, & eiusmodi vasa conteras, & des pauperibus, & nunquam in posterū insanias. Qui vult resiliat, qui vult accuser, & reprehendat, nullū patior. Quando sum iudicandus stans ad tribunal Christi, procul vos statis, & quæ à vobis existit gratia, me reddente factorum rationem.

Procul hæc verba. Caue ne discedat, & in heresim deficiat, est imbecillus, te dimitte, & te ei aliquantisper accomoda. Quo vsque? semel, & bis, & ter, non perpetuò. Ecce rursus nuncio, & cum beato Paulo testor, & obtestor, quod si rursus venero, non parcam.

Quæ est hæc mollicies, quæ delicix, quæ contumelia. Contumelia enim est non delicix. Quæ amentia, quæ insanix? Tor pauperes circumstunt Ecclesiam: & tam multos filios habet Ecclesia, & tam dures, nulli pauperi potest opem ferre. Sed alius quidem esurit, alius verò est ebrius: alius quidem in argento egerit: alius autem ne panem quidem habet, quo vescatur. Quanam hæc tanta insanix? quænam hæc tanta feritas? Contra Hel-

luonem

Iuones vero agit, non miti quidem brachio hom. 54. ad popul. Antioch. nunquid maclandi sumus, quoniam nos ipsos saginamus? Quid lautam vermibus mensam apponis? quid maiorem alis saniam? quid foetidos sudorum fontes reponis? quid ad omnia temetipsum reddis inutilem? Vis oculum acrem ferri? fac corpus robustum. Nescis in lyrae fidibus crassam & immundam, ad suauitatem cantus ineptam esse, contra ratam, intensam esse vocalem, & canoram. Quid animam obruis? quid parietem crassissimis foridibus oblinis? quid fumos, nebulam, & caliginem exhalas?

Et homilia *πρὸς τὴν μητρίαν ἁγίαν* *ἡμετέραν* *ἐπισημαίνουσαν* *τὸ ἐνδύματι τῶ βασιλικῶ. &c.*

Qui Dominicum corpus necantur, tum qui immunda recipiunt anima, patem iniuriam regio inferunt vestimento. Discederunt quidem illud in cruce Iudæi: conquinat autem is, qui immunda suscipit anima: Itaque licet diuersa peccata sint, tamen æqualis est iniuria.

Suauitas Chrysostomi.

CAPVT XXXII.

Am verò cum hominum cupiditatem liberiorius volitantem fregisset orationis lacertis, atque viribus, vidissetque animos veluti quodam sidere percussos, de industria mitigabat austeritatem, & abiectâ fundâ sumebat fistulam. Hoc ipse testatur in homilia, quam *πρὸς τὴν μητρίαν ἁγίαν* *ἡμετέραν* *ἐπισημαίνουσαν* *τὸ ἐνδύματι τῶ βασιλικῶ. &c.* de non concionando ad gratiam scripsit, vbi cum in superiori concione dixisset eos, qui indignè communicassent, eisdem poenas daturos, ac Christi carnifices: Quo sermone cum multos acius perstrictos, ac obstupefactos cerneret, postmodum ita exorditur.

Ἰκανῶς ὑμῶν οἱ μακαροὶ ἀπέθραυσαν τὰ ἄμφω. &c.

Satis opinor vos nuper increpauimus, ac

profundiorē plagam infliximus: Itaque necesse est hodie medeamur, ac mitiora quædam medicamenta apponamus. Hic enim optimus est medicinæ modus, vt non modo fecentur vlcera, verum etiam obligentur.

Quamobrem cum ablegato hoc *ἀγονιστικῶ* genere dicendi, consulto lenit orationem, vt in floridis fieri solet argumentis, mitificas tunc habet rerum, & verborum suauitates.

Præcipuè vero adhibet figuras sententiæ valdè splendidas, & delectabiles, qualis est illa antithesis de Lazaro, & diuite Helluone.

Nam & Lazarus pauper erat, & admodum quidem pauper; paupertati accedebat aduersa valetudo omni paupertate acerbior, quæ paupertatem quoque reddebat grauiorem: aduersa valetudini solitudo, & penuria eorum, qui astarent, atque ministrarent, quæ cum paupertatem, tum aduersam valetudinem faciebat acerbiorē. Horum namque singula per se quoque molesta sunt, cum verò neque qui ministrarent, ad sunt, maior sit calamitas, sæuior flamma, dolor acerbior, tempestas atrocior, fluctus vehementiores, caminus ardentior. Quod si quis accuratè circumspiciat, aliud etiam his quartum accedebat, nempe diuitis in vicina habitantis licentia, & luxus. Sin aliud etiam quantum vis inuenire, flammæ illius fomitem, id quoque in eo perspicuè videbis. Non enim duntaxat genio indugebat diues ille, verum etiam tertium, imò verò sæpius in die eum videbat (iuxta vestibulum namque iacebat, spectaculum dirum miserabilis tragediæ, qui a spectu solo, vel ferreum pectus poterat emollire) tamen neq; hoc inhumanum illum ad eam paupertatem leuandam permouit: sed ille lautissimam apponebat mensam, crateras habebat diffuso inero coronatas, nitidos coquorum exercitus, parasitos, & adultores prima luce, & choros canentium, vina infundentium, risus mouentium: omne genus popinarum excogitabat. Obruēbatur vmo, & crapula, in luxu vestium, mensæ, aliarumque plurium rerum solidos dies agebat. Istum verò, quem graui fame, morbo acerbissimo, obsidione tot vlcera, solitudine, & malis inde consequentibus in dies singulos premi videbat, ne in animum quidem aliquando admisit. Parasiti, & adultores numijs epulis penè disrumpebantur; at iste pauper,

H h h h & adeo

Lazarus, & diuitis comparatio. In tract. quod nemo laeditur nisi a seipso.

Diuitis mali luxus.

& adeo pauper, tot malis cinctus, nec micras illa mensa obtinuit, etiam si vehementer optaret; neque horum quicquam eum læsit, non durius est obloquutus, non vocem edidit maledicam: sed ut aurum vehementiori igne magis purgatum splendescit; sic etiam ille tot reum asperitatibus vexatus omnibus fuit superior, tam plagis, quam quæ multis nascuntur inde perturbationibus. Si enim omnino pauperes eum diuites vident, tabescunt invidia, & æmulatione conticiuntur, ac vitam sibi non esse viuendam existimant, idque cum necessarius eis victus, & ministri suppetunt: Iste pauper, & quidem pauper ut nullus alius, nec pauper modo, verum etiam ager, quippe non habebat, qui araret, ut villo esset solatio, sed in media vrbe velut in extrema solitudine, fame tabescebat acerbissima, isti omnia tanquam ex fontibus affluere videbat, omni humano subsidio destitutus, canum linguis, ceu perpetua quædam mensa propositus (ita enim omnia eius membra luxata ac dissoluta erant, ut nec illa arcere posset) quam iniquo animo fuisset, nisi valde generosus, ac sapiens extitisset? Cernis qui se non lædat, etsi ab omnibus lædatur, nihil mali perpeti? reperam enim eandem orationem. Quid namque aduersa valetudo; quid solitudo eorum, qui astarent? quid accessus canum? quid mala diuitis vicinitas? quid magnus luxus, superbia, & arrogantia illius huic nocuerunt? num eum ad sustinenda pro virtute certamina reddiderunt molliorem? quid verò constantiam eius læsit? nihil vsquam; sed eum etiã magis corroborauit, & infinitarum ei materia coronarum, accessio prætoriorum, incrementum mercedis, seges maioris remunerationis extitit illa malorum multitudo, diuitisque crudelitas.

Comparanda descriptio siue antithesis quam habet de eodem argumento Chrysologus ser. 124.

In oratione de ordinat. floridius quoque renidet, ut in illa similitudine, cum dicit in pretiosis vnguentis nihil opus esse semper lecythum inuergere; verum etsi quis tantum superficiem attingat summis digitis, circumstantes replet suavitate fragrantie, ita & in laudibus, & *καὶ ἀκρᾶς τῆς ἐπιφανείας ἀφῆται τοῖς δακτύλοις. τὸ μὲν ἄρα ἀνέχρωσι, καὶ τοὺς παρόντας τῆς εὐαδίας ἐπέπλησεν ἀπαυ-
πας.*

Chrysofomi pietas.

CAPVT XXXIII

ERat quidem & nature facilitate, & optimarum artium studijs ad has orationis delicias compositus, sed tamen longe malebat in concionibus pia dicere, & salutaria, quam docta, & suauia. Itaque si quid illi ornatus excideret, quod plausum hominum excitaret, vehementer animo angebatur, quod declarat homil. 31. in acta Apostolorum.

Hoc subuertit Ecclesias, quod & vos non queritis audire sermonem, qui compungere possit, sed qui oblectet, & tinnulo strepitu, & verborum compositione quasi citharcedos, & cantores, audientes: Et nos frigide, ac misere facimus nostris affectibus obtemperantes, quos repudiare oportebat.

Atque idem contingit, ac si pater filium, quem supra modum tenere amat, videat ægrotum. Tum illi quæcumque oblectant, potrigat, quæ autem vitia minime curet. Deinde quando obiurgatur à medicis, rationem reddat, dicens: Quid faciam? sentem puerum ferre nequeo. Miser, & ærumnose, ac proditor, neque enim talem, Patrem dixerim. Et quanto satius fuerat modico temporis intervallo aliquid acerbis perperam perfectæ sanitati restitui, quam temporariam illam gratiam perpetui doloris fomitem fieri?

Hoc etiam nobis accidit, dum foscules verborum & compositionem, & harmoniam curiosius sectamur, ut canamus, non ut proficiamus: ut simus in admiratione, non ut doceamus, ut oblectemus, non ut compungamus: ut cum plausu, & laudibus discedamus, non ut mores componamus.

Credite mihi, non dicerem alioquin, quoniam quando inter dicendum plausum excito, per illud quidem tempus humanum quiddam mihi accidit. Cur enim verum quis non dicat, & distrahor, & diffundor: vbi autem dum redeo, & intelligo plaudentes sine fructu abiisse, & si fructum accipere poterant à plausu, & laudibus perisse ploro, gemo, & lachrymor, & quasi frustra omnia dixerim, sic afficior, mihi que ipsi dico: Quæ sudorum meorum utilitas, si auditores è verbis meis nihil

In fructus perreperunt. Et sepius quidem cogitavi legem ponere, quae huiusmodi plausus prohiberet, & suaderet, ut cum silentio audiretis. Sed sustinete oro, & credite mihi, & si placeat hanc nunc legem firmabimus, ne quis auditor plaudat quandiu nos loquimur. At si voluerit admirari, admiretur silens, nemo est qui prohibet. Omne autem studium, & alacritas in id collocetur, ut quae dicuntur, accipiantur. Quare applausistis? de hoc legem pono, vos autem nec audire potestis.

Hec ille, ex quibus planè apparet, quanto conciones ad pompam, & ostentationem factas odio prosequeretur, tum etiam plausus illos in Ecclesia excitari solitos auersaretur. Nec immeritò subuersionem Ecclesiarum nominat.

Panicula in uisoria. Periculum enim erat non mediocre, ne concionator, si plauderetur, intumesceret, sin contra, deiecto animo frangeretur. Itaque ut D. Augustini uerbis utar, sicut auræ linguarum flauerant à pectoribus opinantium, ita ferebatur, vertebatur, torquebatur, obnubilabatur, summum profecto est miseriae, ubi Praeco ueritatis, degenerat in mancipium ueritatis.

Item homilia 19. in acta eos reprehendit, qui uolunt noua legi, & dici.

Non tatis auisus perstringitur.

Verum quid dicunt plerique? semper (aiunt) eadem leguntur. Hoc vos maxime perdit. Itaque si quidem sciuissetis illa, neque sic oportebat ab illis recedere, quoniam & in theatri semper eadem fiunt, attamen non satiamini. Quænam eadem audes dicere? qui neque Prophetarum nomina scis, & non confunderis dicendo, ideo non audienda quoniam eadem leguntur? Et enim tu confessus es, quod eadem dicuntur. Ego si hoc protulisset, te sic accusassem: Te igitur oportebat ad aliam defensionem confugere, non ad hanc tuam accusationem. Dic oro, tu non admones filium tuum? Si igitur ille dicat, quod eadem semper inculcas: nonne contumeliam esse putas? Tunc non oportebat eadem dicere, quando & illa sciuissetis, & operibus declaremus: imo neque tum

superflua lectio.

* *

Chrysofomi doctrina.

CAPVT XXXIIII.

Nemini dubium esse potest, quin Chrysofomus, & ingenio acer, & labore, in studia semper intentus, & à puero ijs exercitus disciplinis, quibus ad magnarum artium decora iuuentus informari solet, magnis, tum profanae, tum sacrae eruditionis opibus fuerit cumulatus. Raro tamen peregrinam doctrinam promittit in concionibus, quod si quas historias Ethnicorum afferat, magno temperamento condire solet, ut cum de mala Socratis uxore loquitur homilia 26. in 1. ad Corinthios, neque Socratem, neque Xantippen nominat, sed grauitè insinuat.

Socratis uxor. 1. 5. 261. hom. 42.

Dicitur quidem certè quidam ex philosophis externis cum malam haberet uxorem, & nugatricem, & conuiciatricem, rogantibus, cur eam habere sustineret, dixisse, ut uoluptates haberes gymnasium, & palastram Philosophia: Ero enim (inquit) ceteris mitior, si in ea quotidie erudiar, cumque à populo in hanc sententiam esset exclamatum, intulit: Magna uoce exclamastis, sed ego ualde desideo, cum Graeci sint nobis sapientiores: nobis qui iussi sumus Angelos imitari: Imò uerò, qui iussi sumus Deum æmulari in ratione mansuetudinis, & homilia tertia aduersus Iudæos, cum uarias philosophorum sectas enumerando appellasset Pythagoram, Zenonem, Platonem, Socratem, Diagoram, se excusat, quod ad Iudæorum captum se demiserit, non autem ex sui animi sententia fecerit. Οὐ γὰρ ἐξ οὐσίας τὸ τοῦ παυλοῦ γινώσκω. ἀλλὰ τὴν ἀδελφείαν τῶν Ἰουδαίων συγκαταβαίνοντες: & se purgat ab exēplo D. Pauli, qui Athenis dicturus non ex Prophetis, aut Euangelio, sed ab ara gentili sumpsit exordium.

Et Homilia 1. in 1. ad Timoth. Silentium in templis gentium supernè inscriptum, continebat digito os, & labia comprimebat, prættereuntes omnes silentij sic admonens, Hæc de Harpocrate Ægyptiorum intelligenda, non tamen plenus indicauit: & serm. in concubinos: non moueris, scilicet admirande uir, hæc ἀπὸ δὲ αἰῶνος est ihs, qui lapidibus cohabitauit, non hominibus. Ego autem audiui quod

H h h h z

quod etiam apud lapides quidam, & statuas: passim sunt. Cavet plura dicere, & quae de factu s. amoribus adolescentum, narrantur ab historicis, enarrare.

Vtitur plerumq. vocum. Hebraicarum interpretatione, ex qua commode sensus in suam rem elicit, vt in illo loco Genesios, cum Cainum, qui perpetuo tremore multatus est, in naid habitasse sacra historia dicat, recte *vidi* interpretatur *σάλον*: *ἦν* enim est *mouere*. Et in homilia de mutatione nominum, vocem Edem dicit significare *ἦν παρδίνον*. Quod sumit opinor ab *ἦν ἦν*. Inde iubet responderi Iudaeis, quoties perierint *quomodo virgo peperit? Vos vero dicite, quomodo terra virgo tot, & tanta germina profuderit?* At verò in psal-morum enarratione frequenter textum Hebraicum consulit, & explicat, ex quo conijcas illum Graecae, & Hebraicae linguae peritum fuisse.

In cap. 1. Genes. homil. 4.

Nec ignarus quidem fuit Philosophiae, quanquam eius de caelo, & sideribus sententiam multi vellicarunt, cum dicat homil. 4. in Genesios, vnum tantum caelum esse. *ἢς ἂν οὐρανὸν μετὰ τὴν τοσαύτην διδασκαλίαν ἀνάσχοιμι πῶρ ἀπλῶς ἢ οἰκείας διανοίας φησι: ὁ αὐτὸς βουλομένην, καὶ ἀπειραντίας τῆς θεῆς. γράφει πολλοὺς οὐρανοὺς λέγειν ἐπιχειροῦντων.* Scio hanc sententiam excusari à D. T. in 1. q. 68. art. 4. quasi haec à Chrysofostomo contra haereticos quosdam, ac Philosophos dicta sint, qui extra hunc totum siderum globum, alios sideres caelos, & mundos esse tradiderunt. Verum Chrysofostomi sententiam sine ullo interpretationum flexu nudè acceptam de vno caelo liquido, multi quoque doctissimi viri nunc defendunt.

Alij eius in Genesios interpretatione simplicem quandam dicendi rationem arguunt, quod mirificas illas Origenis *Ἰστορίας* non habeat, sed praecclare Chrysofostomum ab istis. Censuribus vindicat Photius, cum dicat eum, cum ad Mosaeicæ narrationis simplicitatem respexisset, maluisse, salutaribus documentis, consulere, quàm in tempestiuus theorijs praeter institutum luxuriare.

Quamobrem eadem de causâ grauioribus Theologicarum rerum quaestionibus abstinet, quamquam sublimem quoque eum in huiusmodi argumentis fuisse libri de incomprehensibili Dei natura declarant. Quod si quaedam inibi dixerit, quae videntur Theologo-

rum sententijs repugnare, vt cum in tertio ait, Deum non videre, sed *συγκατάβασι*, minime mirum est, si in tanta rerum obcuritate, cum nondum tot ingeniorum, & scholarum lumen accessisset, Patribus nonnunquam aliqua minus accurata excederint: Quanquam scio à grauissimis viris defendi Chrysofostomum quasi non negatit, Dei essentiam ab Angelis videri, sed ipse satis clarè his verbis, quid sentiret, aperuit. *Καίτοι γὰρ ὁ αὐτὸς ἀκρατὸν ἔργον το φῶς, εὐδὲ αὐτὸν ἐκράσθη τὴν οὐσίαν, quid ἔλλα συγκατάβασις ἢ τὰ ὀρώμενα.* Quanquam non ipsam meram videbant lucem: Sed quae videbant, condescensus erant (inquit de Angelis.) Mox quid sit illa *συγκατάβασις*, ne quis dubitare possit, explicat: *ὅταν μὴ ὡς ἔστιν ὁ θεὸς φηγήται, ἀλλ' ὡς διακρίματος αὐτοῦ διαφῆ νοίος. τὸ ἔσθμι οὕτως ἐκείνῳ ἐκείνῳ, ἔπι μετέωρῳ τῆ τῆ ὀρώντων ἀδινεία τῆς ὀφείας τ' ἐπιείξιμ.* Quid nomen hoc condescensus significat? Cum Deus non vt est, se ostendit, sed quoad videre is potest, qui aspectum eiusmodi meruit, catenas ad infirmitatem videntis suam representationem meretur ac temperat, condescendere illum tantisper dicimus, & eiusmodi rem condescensum nominamus. Et ibidem, *τὰς ἀνάδιωμισθῶν ἀδελφῶς ἔστιν, ὁ θεὸς καὶ ταῦτα συγκατάβασις.* A Superis quoque virtutibus quam condescendens non conspicitur. Idem asserit Theophylactus in illud Ioannis, *Deum nemo vidit vnquam*, & Theodoretus in dialogo, quod Deus sit immutabilis, sed omnium scholarum vox exclamat.

Popularitas Chrysofostomi.

C. A. P. V. T. XXXV.

Chrysofostomi praecipua virtus est admirabilis quaedam popularitas sermonis, quam virtutem diximus maximorum oratorum esse, eamque si modo perfecta fuerit, ex consummata eloquentia, prudentia, dexterritate, & foelicitate quadam ingenij profuere. Eius autem perfectionis haec in Chrysofostomo sunt indicia: Primum suae orationis mensuram auditorum aures ratus, totum se homi-

συγκατάβασις ἀπὸ Chrysofostomou

Di. con. Ch. 106.

sunt utilitati quam familiarissime accom-
modat. Itaque abstrusas, & sùbriles quæ rō-
nes de Prædestinatione, Gratia, & libero Ar-
bitrio, vel consulto omittit, vel si quid hu-
iusmodi disputandum, quam commodissime
ad populi captum facit, in moralem sensum
totum ferme se coniecit. & libenter in istis
questionibus exspatiatur. *Neminem laedi pos-
se nisi à semetipso, Nolle omnia scire, summam
sapientiam esse, Eleemosynam esse, autem omni-
um quaestuosissimam. Melius esse iniuriam pati,
quam inferre. Ignominiam esse huius mundi glo-
riam. Maximum fieri ex miseris, & calamita-
tibus lucrum. Mortem esse vitam meliorem, & si
quæ sunt similia, hæc arripit argumenta, hæc
inculcat, hæc varijs condimentis aspergit, vt
vetera videantur nouitatis quadam gratia re-
floretere.*

Dispositio
unctionū
Chryso-
stomi.

Dispositio eius duas ferme partes continet,
quarum vna est ἱστορικὴ, enarratiua, qua sa-
crarum literarum sensus germanè, & apposi-
tè explicat. Altera est κηρικὴ, quæ moralem
disertationem complectitur, & si res exigat,
adhibet tertiam παρακλιτικὴν, qua animi audi-
entium ad doctrinæ satus accipiendos præpa-
rantur.

Elocutio autem talis est qualem diximus,
non squallida quidem, & strigosa, sed facilis,
moderata, pudica, Ecclesiasticis rebus per-
quam accommodata, non habet sententiarum
argutias, non Poetarum sales, non facietias,
& iocos disertorum, sed affectum paternæ
charitatis, & vim quandam ex adbito ferien-
tem.

Multus est autem in figuris popularibus,
quales sunt dialogismi, & percontationes, &
suspensiones. Ideo crebro repetit: *Quidnam
hoc rei est? Quorsum autem ista? Libenter in-
terrogarem eos, qui hæc non credunt, & multa
his affinia. Interdum habet aliqua prouerbia
non affectata quidem, sed appolita, eaque fa-
miliaria, vt in Matth. 84.*

*Vt, centum viros unum pauperum spoliare
non posse: & homil. 21. in acta, ne ipse quidem:
Homil. 21. ad Ephesios, si enim Ethnicis tribo-
lantes quidam viri, & Canes tribolarem am-
plexi Philosophiam: & hom. 1. de Lazaro, affectu
illud quod ait communiter etiam iactari in
theatris, Hippodromis, & officinis. Vnum fa-
ctum unum, Duo facta nihil.*

Verum ceteros omnes Ecclesiasticos scri-
ptores similitum crebritate, copia, facilitate
humani animi tractatione, longe superauit,

atque vt pauca ex multis libemus, homil. 42.
ad populum Antiochenum, quomodo animæ
curam oporteat habere, quum homines vult
hortari ad temperantiam canum exemplo,
qua arte hoc facit?

Si quis (inquit) conuiciando nobis dixerit,
Canis, dolemus: nobis autem ipsis ipsi contu-
meliam inferentes non verbo, sed opere: nec
tantum impendentes animæ curam, quantam
canibus, nihil graue nos pati existimamus. Vi-
detis quantis sint omnia tenebris plena? Quod
canum curam habent, ne plus quam expedit,
impleantur, vt veloces sint, vt venatici, dum fa-
me premuntur, & esurie: se vero non curant ne
mergantur in crapulam: Et bruta quidem tem-
peranter agere docent, ipsi vero in brutorum
feritatem degenerant.

Canum
exemplum
vt ampli-
ficatur à
D. Chry-
sostomo.

Aenigmata loqueris (inquit) & vbi bruta. *Homil. 42.
temperanter agunt: An quælo, num tibi vi-
detur opus esse temperantiz, cum canis famis
moderetur, qui postquam venando aliquid ce-
perit à præsentibus se continet esca, & appositam
cernens mensam, licet vt gente fame, Domi-
num expectat?*

Reuertemini vosmetipsos, vestros docere
ventres ita philosophari: non est vobis excu-
satio. Cum brutæ animanti tantam inlerere
Philosophiam possis, multo magis tibimetipsi
non poteris? Quod enim hoc humanæ sit curæ,
non naturæ, patet; alioquin omnes hoc habere
canes oportebat, sitis igitur canibus non in-
feriores. Vos me cogitis illinc exempla sume-
re, nam ex cælestibus quidem oportebat: sed
quoniam si dixerò, vos dicere soletis eos &
magnos esse, & nihil ad vos atinere: propte-
rea dico cælestium nihil. Nam, & si Paulum
commemorauerò, statim dicitis eum fuisse
Apostolum, propterea Paulum taceo: sin ho-
minem dixerò, dicitis hoc illum potuisse, id-
circo nec hominem referò, sed bestiam, &
bestiam quæ hoc à natura non habeat, ne re-
spondeatis quod à natura, non industria
efficit. Et quod admiratione dignum, volun-
tate fit non canis propria, sed cura tua: Non
quod fatigatus sit, non quod cursu distractus,
non quod proprijs cepit laboribus, compu-
tat, sed his omnibus posthabitis, Domini præ-
ceptum custodit, & ventre superior efficitur:
nec id vlli dubium: expectat enim vt laude-
tur, expectat vt maiorem mensam assequa-
tur. Dic itaque tibimetipsi: Canis spe futuræ
voluptatis præsentem contemnit, tu vero non
si h h h h. 3. vis fu-

vis futurorum bonorum ſpe, præſentia contemnere?

Sed ille quidem nouit, quod ſi intempere, & præterquam Domino uideatur, illum cibum guſtauerit, & ipſo priuabitur, & diſmenſum non accipiet uerbera pro cibo ſumpturus. Tu uero nec hoc intelligere potes; & quod ex conſuetudine didicit ille, hoc ex ratione tu non perficis.

Vides ut in iſtis ludis miti ut ſolet popularitate, & cum familiariter quidem dicat, non recipit tamen humiliter, ſed non caret oratio ſuis aculeis, ſua vi, ſuis luminibus, ex quibus poſſis Chryſoſtomum agnoſcere. Eſt præterea maximè popularis in depingenda ſuis coloribus ciuili uita, ex quo genere eſt illud quod habet de moleſtijs matrimonijs.

*Matrimo-
nij arina.
De Virgin.
c. 17. to. 62.
Huius ſi-
gura ex-
emplum.
ex eo poſ-
ſimum
auctore li-
buit affer-
re, ut no-
tares le-
ſor, quam
ſagax in
inuenien-
do, quam
denſa in
urgendo,
quã ſuſu-
in expli-
cando,
quam to-
ia oratio-
ne vege-
tus, acer
figuratus.
Habet hu-
ius quoq;
loci inſig-
niam
Hugo li. de
nuptijs
Carnal.
c. 2.*

Sed enim ſi placet, his omniſis, quæ à natura matrimonio tributa ſunt, neque à quoquam uolente, nolente, uitari poſſint, in præſentia perlutremus. Quænam ea ſunt? dolores partus. Imò uero altius orationem reputamus, quæ matrimonium antecedit, quantum fas eſt, cognoſcãmus. Nam accuratè ſoli experti callent. Adeſt ſponſaliorum tempus: itaque protinus cura anceps atque uaria, quæ uirum habitura ſit, an obſcurum, an infamem, an peruicacem, an fallacem, & arrogantem, an audacem, an zelotypum, an putidum quempiam, an bardum, an improbum, an durum, an imbellem. Hæc enim omnia nuptas conſequi non eſt neceſſe. Quippe cum nondum certum ſit quem ſit ſortitura, ſed adhuc ſpes, & uota pendeant, animus omnia pauet, ac formidat, neque horum quicquam eſt quod non cogitet. Sin dicat aliquis eam expectantem contraria latari etiam poſſe: ſic habeto non tam nos bonorum ſpem ſolari, quàm malorum metum augere. Nam bona demum cum certò ſperantur, uoluptatem pariunt, mala, ubi uel ſuſpicio ſit, extemplo mentem concitant ac perturbant. Ut enim mancipia de futuris heris incerta, animo quieteſcere non poſſunt: ita uirginum mens, ex quo facta ſponſio eſt, fluctuantis nauigij ſimilis eſt, paſcentibus in dies alios retinentibus, alios exigentibus. Nam heu uictorem proci, hodie gratia uincit alius, & hunc riuſum exturbat alius. Quin plerumque in ipſo matrimonijs tanquam limine, qui ſponſus ſperetur, uacuis manibus diſcedit, puella à parentibus inſperato cuidam tradita. Nec fœminæ ſolùm, ſed uiri acerbas curas habent. In hos namque

perquirere eſt, in illius quæ aſſidue intras concluda teneatur, morem atque formam quo pacto animaduertas? Atque hæc quidem intra ſponſalia. At ubi iam præſto eſt matrimonijs tempus, creſcit ſolitudo, ac uoluptate maior metus eſt, ne ex eo ipſo uespere ingrata, multò expectatione deterior uideatur. Etenim initio laudatam, poſt contemni ferendum eſt: Ceterum carceribus, ut ſic dicam, cum ſatietas teneat, ea quando uquam ſuſpici poterit? Neque hic mihi illud commemorato. Quid uero ſi fors lepida ſit? nam nec ſic quidem cura hæc ſoluta, & libera eſt: Multa enim corporis uenustate admodum illuſtres uiros ſuos capere nequiverunt, quin ſe præterirent, alijs longe ſe inferioribus addicere. Iam ea etiam cura expedita, alia riuſum moleſtia ſuccedit, in dotis peſatione, ſocet quippe quaſi det gratis, haud ſane comiter reddit; tum ſponſus, ut quitoram pecuniam numerari cupiat, cum uerecundia exigere cogitur, noua nupta hæc patris argueret ſatione pudefaſta, uirum quouis improbo debitore magis perſimeſcit, quæ mitto in præſentia. At enim cura hæc ſoluta, continuo aut ſterilitatis metus ingruit, aut nimia fecunditatis anxietas: neque horum adhuc quoquam explorato, utramque in partem iam inde ab initio timetur. Quod ſi breui uerum geſtat, riuſum cum lætitia terror; nihil eſt enim matrimonijs bonorum, timore uacuum: terror, inquam, ne abortu incidente, & quod conceptam eſt, intereat, & grauida in extremum diſcrimen ueniat. Sin multum temporis interſit, fœmina hiſcere non audeat, quaſi ſit arbitra ipſa pariendi. Porro autem partus momento impendente, uerum tanto iam tempore aſſiſtatum, dolores diſtumpunt ac diuellunt: qui uel ſoli omnem matrimonijs uoluptatem extinguant. Quin & alix deinceps curæ eam ſollicitant. Etenim miſera, & ærumnoſa puella, eſt uehementiſſime his cruciatibus diſtenta, nihilo his minus formidat, ne pro perfeſto, & integro, uitiouſus atque mutilus iufans prodeat, ne pro mate fœmina: Neque enim hæc eas ſollicitudo leuius tum quàm dolores exercet: quæ non modò in quibus noxam committant, ſed etiam in quibus abſint à culpa. in his non minus quàm in illis uiros metuans: in eaque tempeſtate ſalutis ſuæ ſtudio omiſſo, ne quid uiro accidat ingratum, uerentur: iam edito in lucem infante, ac poſt primos fratim uagitus, alix riuſum curæ excipiunt, incolumitatis atque educationis. Si indole eſt liberali, & ad uirtutem

tatem comparata, iterum in metu parentes, ne quid sinistra patiatur, ne immatura morte obeat, ne in vitium aliquod degeneret. Nam non solum ex improbis probi, sed etiam ex probis improbi ac flagitiosi fiunt. Quorum si quid eueniat inuitum, intolerabilius malum est, quam si hæc ab initio contigissent. Sin omnia in eo præclara, fixaque permaneant, num mutationis timor assidue præsto est, parentum animos versans, magnamque voluptatis partem eripiens? At nõ omnibus maritis fas est liberos habere, itaque mihi aliam rursum anxietatis causam narras. Quare si & susceptis liberis ac non susceptis, & probis ac flagitiosis, variis doloribus atque cutis continentur, vnde iam porro suauissimam coniugum vitam vocabimus? Iam si domestici concordis vitam exigant: formido erit, ne irruens mors voluptatem dissipet. Imò verò non formido erit, neque id malum duntaxat metuendum fuerit, sed omninò necessitas erit aliquando euenire. Nemo enim poterit vtrumque extinctum vno die ostendere. Quod si non contingat, quod superest, necessitas erit vel morte acerbiorẽ vitam sustinere, seu diu eum ea conuenit, seu parum. Nam ille quo magis periculum fecit, eo maiorem habet dolorem, longa quippe consuetudo intolerabile dissidium facit: hic primumquam amorem delibauerit, feruente adhuc desiderio, ea spoliatus, id ipsum vehementius luget, atque ex contrarijs causis eadem vterque miseria tenetur.

Quid iam dicam: quæ interim incidunt molestias, diurnas peregrinationes, angores, & angonibus coniunctos morbos? Quid hoc ad matrimonium (inquit) & quidem certè multæ sæpè eius causa valetudinem contraxerunt. Iniuria enim affectæ, & irritatæ, partim mœrote, grauem febrem concitarunt. Ac quantumuis eo præsentè nihil eiusmodi patiantur, sed facili perpetuò vrantur, peregrè profectionibus in ea mala rursum coguntur.

Sed hæc omnia missa faciamus, nec vilius matrimonium culpemus:
at non æquè crimen es-
sugere possunt.

* *

*Chrysostomi quoque sacrum os post
mortem loquutum, & e-
ius mortis glo-
ria.*

C A P V T XXXVI.

Sed beatum illud os (dices) inter diuini exilij molestias indignissima morte oppressum conticuit. O fortunata mors, quæ ipsi triumphorum fuit principium! Quod enim, amabo, spectaculum toto terrarum orbe sol vniquam vidit illustrius, quàm cum sanctissimi viri corpus singulari Theodosij Imperatoris religione Constantinopolim reportatum est? ferebatur preciosissimum mundi pignus totius vrbis vel humeris, vel studijs, & tot ei erant sepulchra, quot hominum pectora, quanquam non sum vsus verbo, quo debui: neque enim ei vllum vnquam sepulchrũ fuit, cuius certa fuit semper immortalitas. Redibat ab exilio tamquam ex virtutis suæ teatro, pene adhuc viuus & spirans, nondum enim extinctus videbatur ardor oculorum, nondum atrita frontis grauitas, nondum lingua cælo altior plane conticuerat. Totus erat etiam in mortuo Chrysostomus. Et quæ antea exulem loca sine lachrymis videre non poterant, eadem ingenti scenore lætitiæ videbant triumphantem, quacumque sacra inferebatur reliquiarum theca, hic inundantium populorũ multitudo, hic incredibiles plausus mortuo, hic pompæ, hic supplicia, hic suauissimæ carminum modulationes, hic reudentes florum elegantia, hic exquisitissimi odores. Interea flammis omnia collucere, quasi cælum suis distinctum sideribus defluxisset in terras, Dies, & noctes non tam suis ardere luminibus, quam frequentia cereorum, oppleri vias, omnes vno agmine concurrere, mixtos diuitibus pauperes, iuuenibus senes, pueris matronas, non sexum, non valetudinem retardare quemquam, ægrotos ipsos ad hoc spectaculum tanquam ad salutis portum deferri, satis se vixisse existimabat, qui huiusmodi mortuum viderat. At vero postquam ad regis vrbis muros ventum est, Tum prostrum naues ornatu cultuque apparatusimas
edifica-

emicare, omnes obuiam se effundere, sacrum depositum quasi de cœlo missum accipere: Imperatorem ipsum dignitas non tenuit, quem religio incitauit, Patrem suum, in id communem, magnæ vr̄bis Genium, doctorem orbis terrarum, religiosis manibus excepit, & suo nauigio intulit. O felix nauigium! non egebat remis quod Dei fauor impellebat, appulit primum ad viduæ Callitropes agrum, agum inquam illum, quem tanta vocis libertate contra inuidiosam Augustæ potentiam defenderat. Stetit illic quasi Patronus in domo clientulæ, vr̄ & beati cineres hoc odore iustitiæ, singularisque constantiæ, quam in eodem loco sacrauerat, fruerentur. Exinde in vr̄bem deportatus est curru triumphali, qui triumphum adeptus erat tanto pulchriorem, quanto maius est superare patientia. Vidisses in ipso aditu muros vr̄-

bis exultantes, gestientes domos, confertos pompis, viros, recta ipsa laborantia & tidentem ciuitatis faciem, quæ se præ lætitiâ minime capiebat. Stetit Augustus, in conspectu omnium amplexus est phœretum, collachtymauit, orauit, at populus rogabat mortuum, vt relictam sedem conscenderet. Mirum, soluta lingua est, responsum dedit, bene precata est salutem, & pacem quam nouerat, impertiuit, nec enim mortis tenebatur necessitate, ex qua omnes liquidiorum vitam hauserant. Hoc triumphantis eloquentiæ monumento nihil fuit in terris spectabilius.

F I N I S.

INDEX